Burgiótól Martinengóig

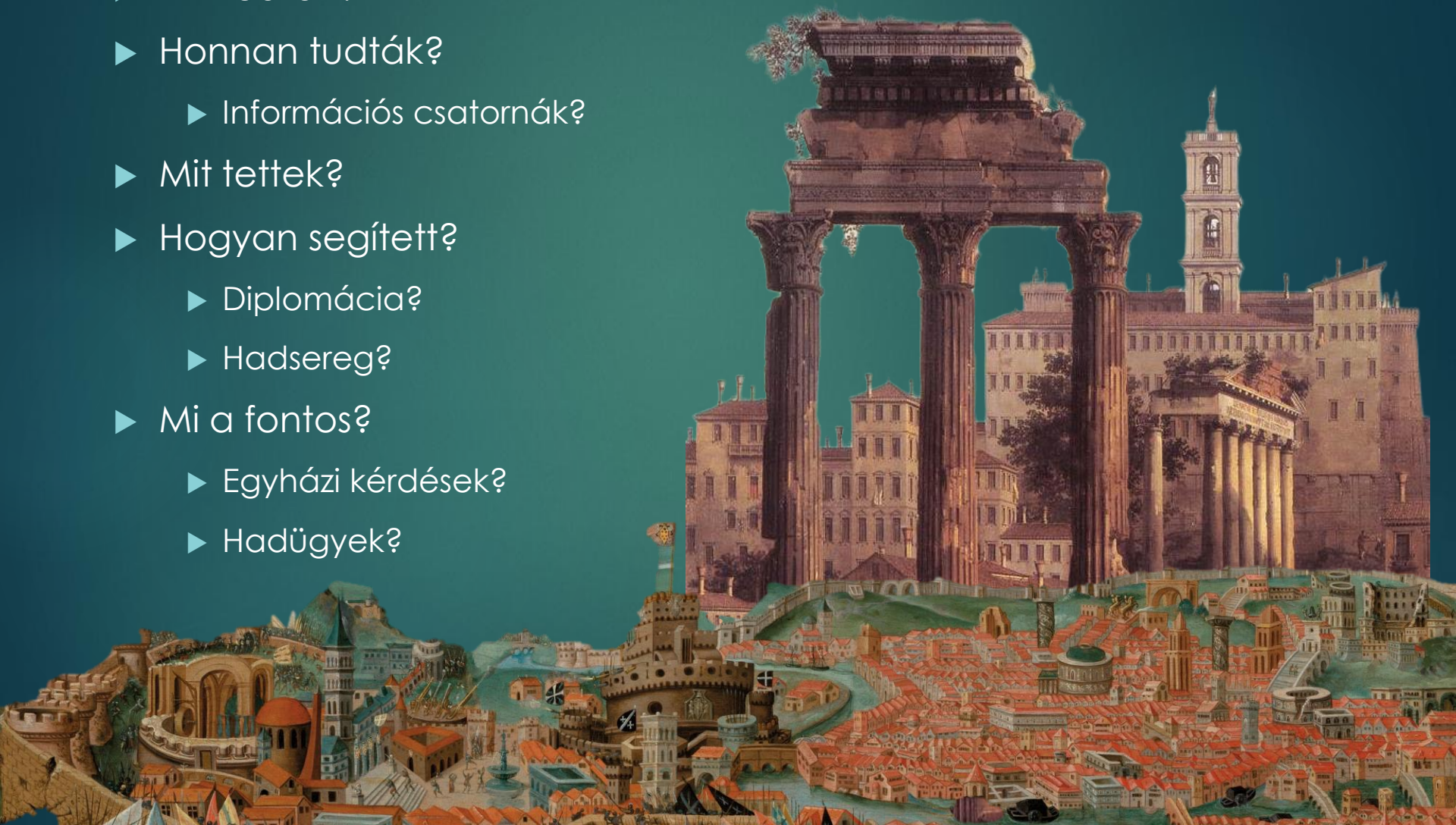
MTA Bolyai Ösztöndíj (2023–2026) projektzáró előadása

KANÁSZ VIKTOR
HUN-REN PPKE-PTE FRAKNÓI VILMOS RÓMAI TÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
HM HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM

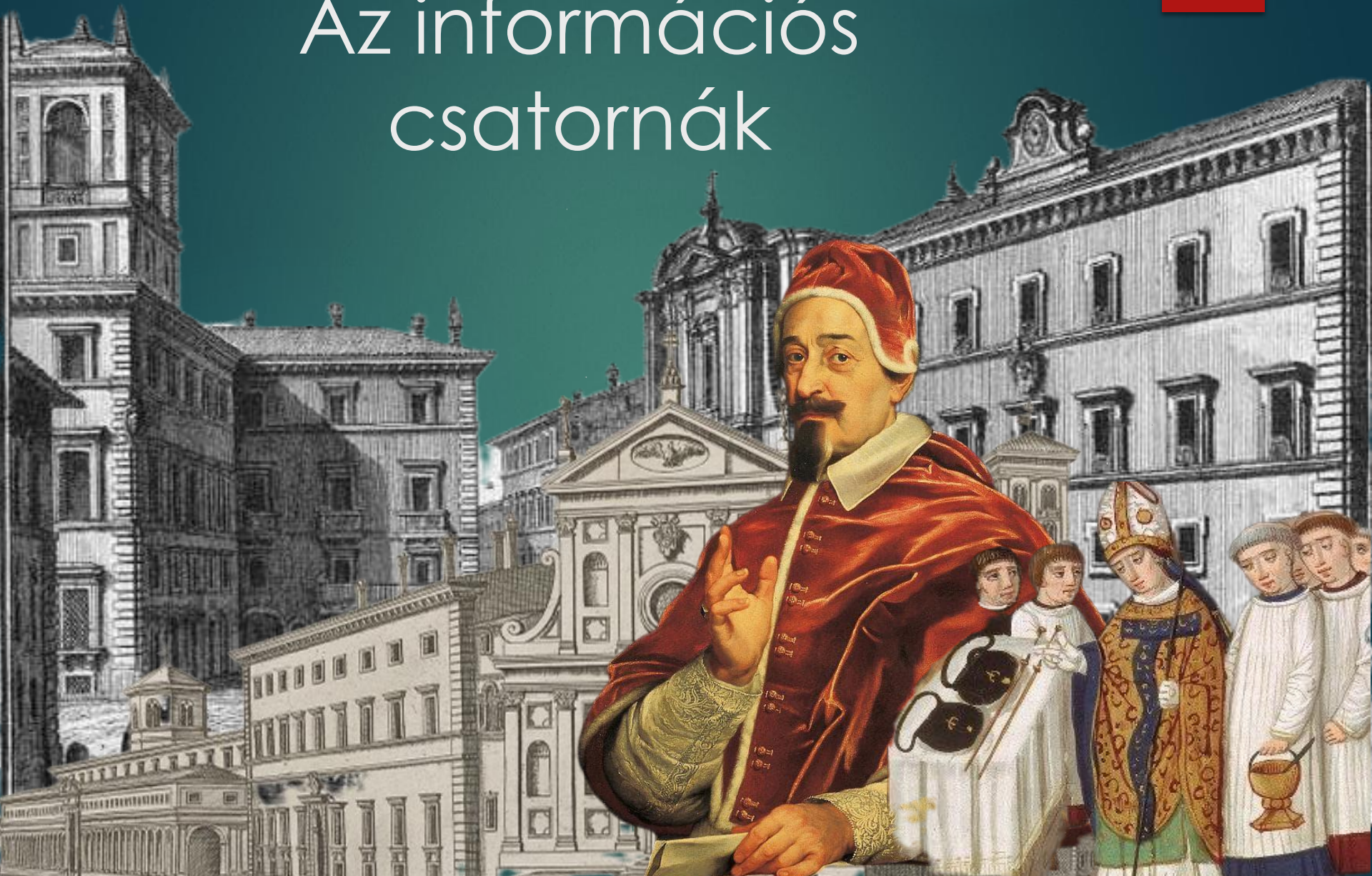

A kutatás témája

- Mo. és a Szentszék 1526 és 1556 között
  - Mit tudtak?
  - Honnan tudták?
    - Információs csatornák?
  - Mit tettek?
  - Hogyan segített?
    - Diplomácia?
    - Hadsereg?
  - Mi a fontos?
    - Egyházi kérdések?
    - Hadügyek?

Az információs csatornák

	1526 előtt	1526–1556	1556 után
Zarándoklatok			
Papszentelések			
Peregrinácó			
Collegium Germ. & Hung.			
Hitterjesztési Kong. missziói			
Követség Budán			
A püspökök ágensei			
A kir. bíboros protektora			
A magyar király mellé rendelt nuncius			
Pápai seregek Mo-on			

Az I. Ferdinánd király mellé rendelt nunciusok

Fabio Mignanelli

- 1529-1532: Vincenzo Pimpinella
- 1533-1535: Pier Paolo Vergerio
- 1536-1538: Giovanni Morone
- 1538-1539: Fabio Mignanelli
- 1539-1541: Giovanni Morone
- 1541-1545: Girolamo Verallo
- 1545: Fabio Mignanelli
- 1548-1550: Prospero Santa Croce
- 1550-1554: Girolamo Martinengo
- 1554-1556: Zaccaria Delfino

+ Antonio Giovanni da Burgio

Négy esettanulmány

- Burgio 1526 után
- Pimpinella 1529 és 1532 között
- Pápai seregek Magyarországon
- Fráter György bíborossá kreálása

+ Tanulságok

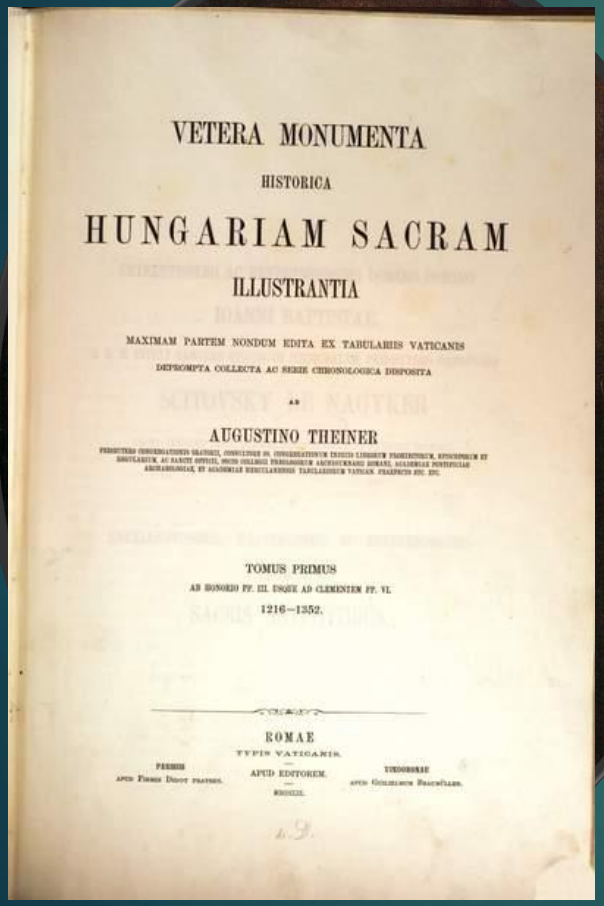
A nuncius visszatér(ne)

Giovanni Antonio Burgio

- Dél-itáliai, normann család
- Apja halála után, 1494-ben kapta meg a bárói címet
- Házas, négy gyermek
- 1522-ben lengyelországi út
- 1523 közepén Tommaso de Vio kardinálissal Mo-ra
- Budai nunciatúra 1524–1526
- 1526. augusztus 29-én elkísérte Mária királynőt Pozsonyba, majd szeptember közepén Rómába indult

Burgio nuncius felfedezése

VETERA MONUMENTA

HISTORICA

HUNGARIAM SACRAM

ILLUSTRANTIA

MAXIMAM PARTEM NONDUM EDITA EX TABULARIIS VATICANIS

DEPROMPTA COLLECTA AC SERIE CHRONOLOGICA DISPOSITA

AB

AUGUSTINO THEINER

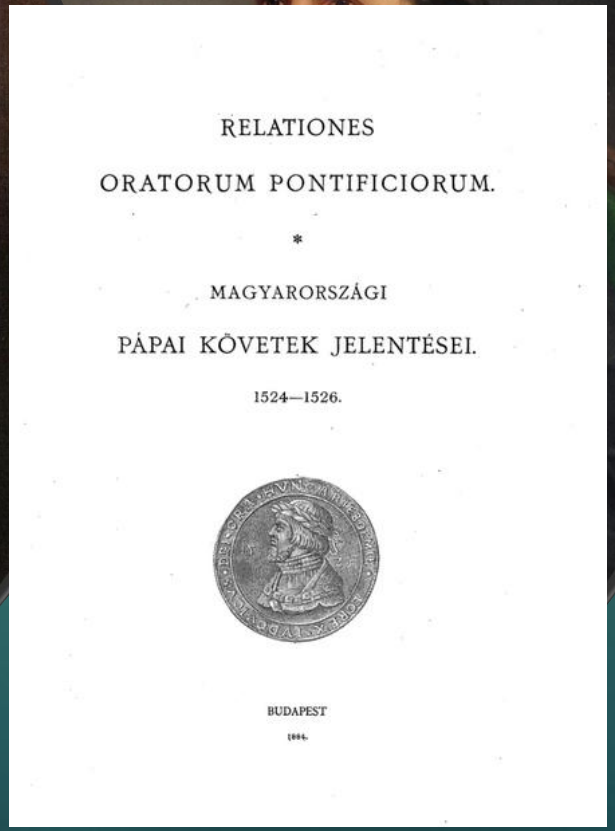
TOMUS PRIMUS

AB HONORIO PP. III. USQUE AD CLEMENTEM PP. VI.

1216—1352.

ROMAE

TYPIS VATICANIS.

RELATIONES

ORATORUM PONTIFICIORUM.

*

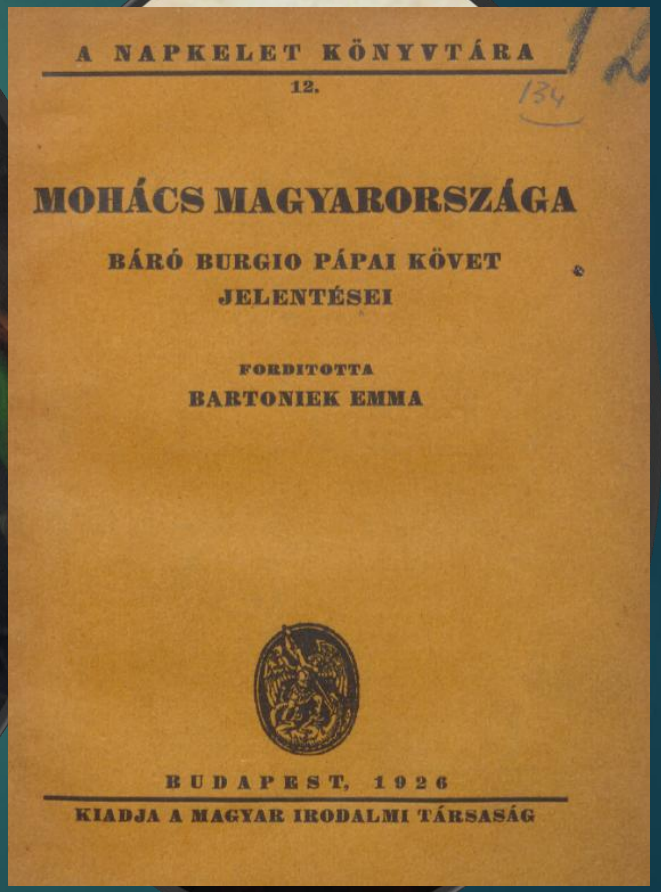
MAGYARORSZÁGI

PÁPAI KÖVETEK JELENTÉSEI.

1524—1526.

BUDAPEST

1884.

A NAPKELET KÖNYVTÁRA

12.

MOHÁCS MAGYARORSZÁGA

BÁRÓ BURGIO PÁPAI KÖVET JELENTÉSEI

FORDITOTTA

BARTONIEK EMMA

BUDAPEST, 1926

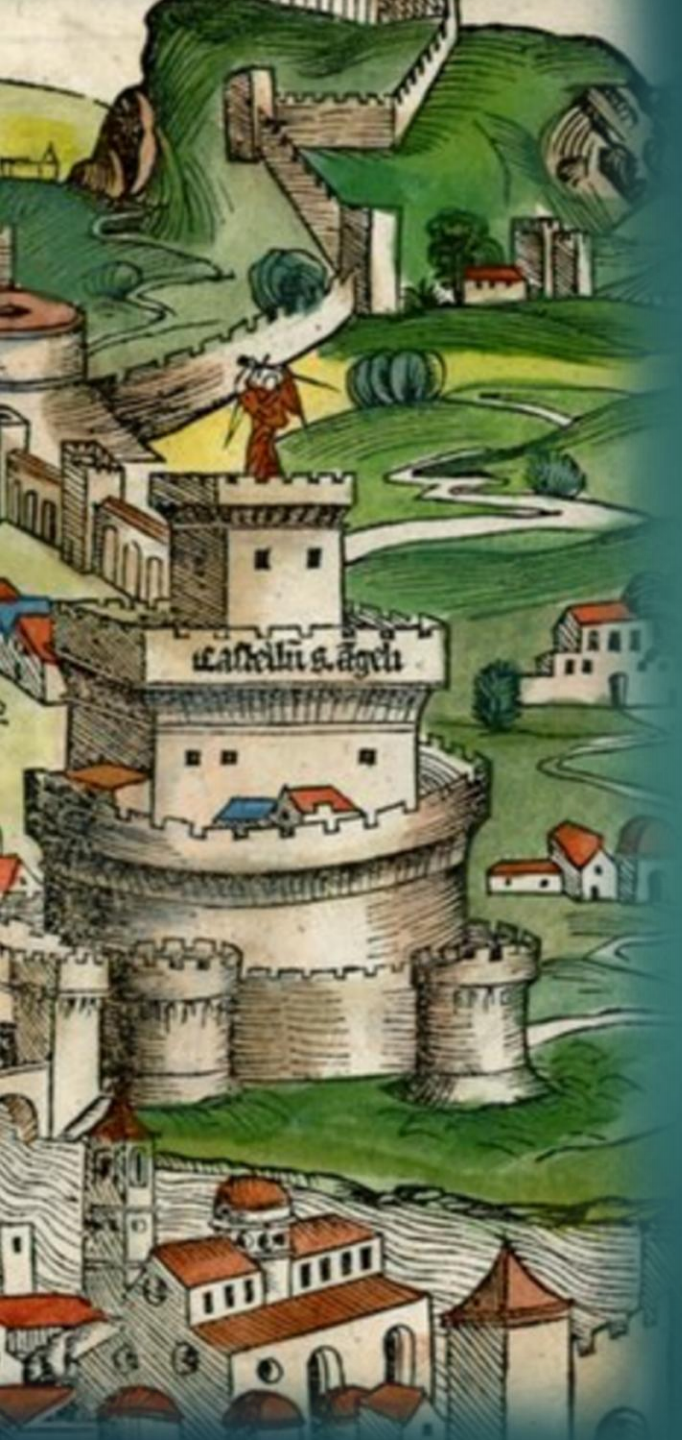
KIADJA A MAGYAR IRODALMI TÁRSASÁG

1937, Cs. Szabó László Joó Tibornak

Kedves Tibor!

Sürgősen felkérlek »Mohács Magyarországa« című előadás megtartására. Ünnepi, gyönyörű előadás kell hogy legyen. Kötött irányelv: **az előadás kizárólag Burgio jelentésére támaszkodva, burkoltan a mai Magyarországot kell hogy bemutassa. Lehetőleg beszéltesd sokat az olaszt, de úgy, hogy az a mai Magyarországról szóljon**.

Mohács után

- 1526. október 26-án VII. Kelemen kinevezte a Román belüli és kívüli pápai csapatok főbiztosává
  - feladata a Colonnák elleni védelem megszervezése
- Állandó kapcsolattartás a magyarokkal

Kamarjai követsége

- Batthyány Ferenc horvát bán követet indít 1526 novemberében Itáliába
  - Kamarjai Tamás

- Ajánlólevél a pápának
- 1526. november 8., Zágráb
  - Batthyány VII. Kelemen pápának
    - „Elküldtem Szentségtekhez e kiváló nemest, Kamarjai Tamást, különleges emberemet és szolgámat … bizonyos komoly, általa Szentségtek elé tárandó ügyeimben. magamat ismételten ajánlom.”

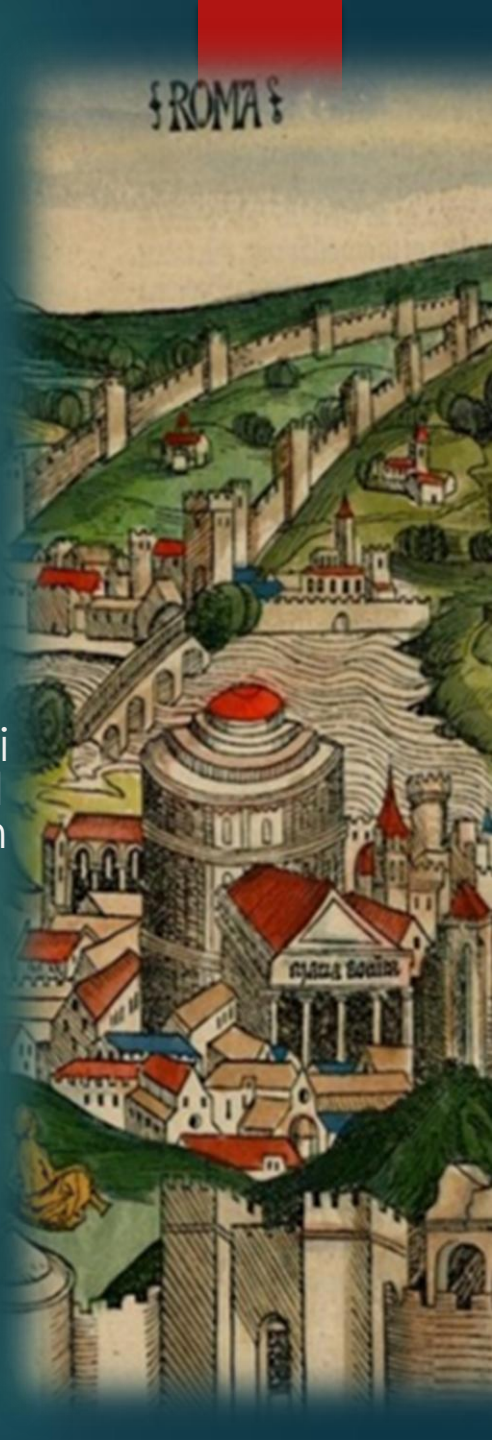

Burgio Batthyánynak

- Róma, 1527. jan. 13.
- Megkapta levelét, miszerint segítse a követet
- Szerette volna, DE
  - Őszentségét nyomasztják a szükségletek
  - A királyság megosztottsága is visszatartja
  - Fél, hogy ha egyik oldal felé hajlik, a másikat megsérti

  → tétovázik
  - „Őszentsége azt mondta, hogy mihelyt pontosan megérti és világosan látja, milyen állapotban vannak Nagyságod ügyei, azonnal el fogja küldeni saját emberét, aki minden dologban, amennyire csak tudj, intézkedni fog."

    „Most azonban a belső viszályok miatt, és azon szükségletek miatt, amelyek Őszentségét szorongatják, nem engedheti meg magának Őszentsége, és nem is volna célszerű, hogy ezekben a dolgokban segítséget nyújtson."
- Batthyány kérésére kölcsönadott az egri püspöknek (Várday Pál) 300 forintot
  - Segítsen Batthyány Móré Lászlótól vagy az egri püspöktől visszaszerezni

Várday Pál kérése

- 1527. márc. 15-én, Esztergomból írt
  - Megkapta a Rómából hazatérő Jozefics Ferenc zenggi püspöktől Burgio levelét
- Pénzügyek
  - A veszp.-i psg. bullájáért 2000 ft-ot a Fuggereken keresztül már befizetett Burgio segítségével az Apostoli Kamarának, a másik 2000 ft még függőben
  - Éppen a nála lévő Fuggerekkel tárgyal
- Még nem kapta meg veszpr.-i bullját, segítsen elintézni, hogy a már befizetett pénzt számítsák bele az esztergomi annatába, a többit pedig engedjék el
  - OK: a katonaság fenntartása felemészti a bevételeit
  - A települések felégetése ellenére több csapatot kell fegyverben tartania, magasabb zsold mellett
  - korábban is arra törekedett, hogy inkább túlteljesítse a számára köteles katonai létszámot
- Barátságuk miatt kéri, hogy a pápánál és a bíborosi kollégiumnál járjon közben az érdekében

Burgio kérése

- Várday eleget tesz: szolgáját meghagyja a főesperességben
  - Mivel ez a javadalom lelkipásztori kötelezettségekkel is jár, figyelmeztesse őt, nehogy ennek elhanyagolása miatt rá és Várdayra is a gyehenna várjon
    - Ő valószínűleg **Francesco Marsupino de Florentia**
      - esztergomi kanonok, nógrádi főesperes
      - korábban Bakócz római ágense, valamint a király római ügyvivője
- Minden egyébről Bancza (Squaquara) Mátyás esztergomi kanonok fogja tájékoztatni

Brodarics István levele

- Egy1527. márc. 22-i levél
  - többször írt Burgiónak, DE valószínűleg csak egy jutott el a nunciushoz
    - legutóbb Girolamo Balbi gurki püspök szolgáját küldte hozzá, most pedig Bancza (Squaquara) Mátyást indította útnak
    - az utak lezárása

→ Bancza római útja során Várday, Brodarics, sőt még az esztergomi káptalan ügyeiben is eljárt

Az 1527-es küldetés

- Nunciusként Magyarországra
  - Cél: a béke megteremtése
  - Mindkét királyhoz megbízólevél
    - Címzések
      - Ferdinánd Csehország királya
      - János magyar király

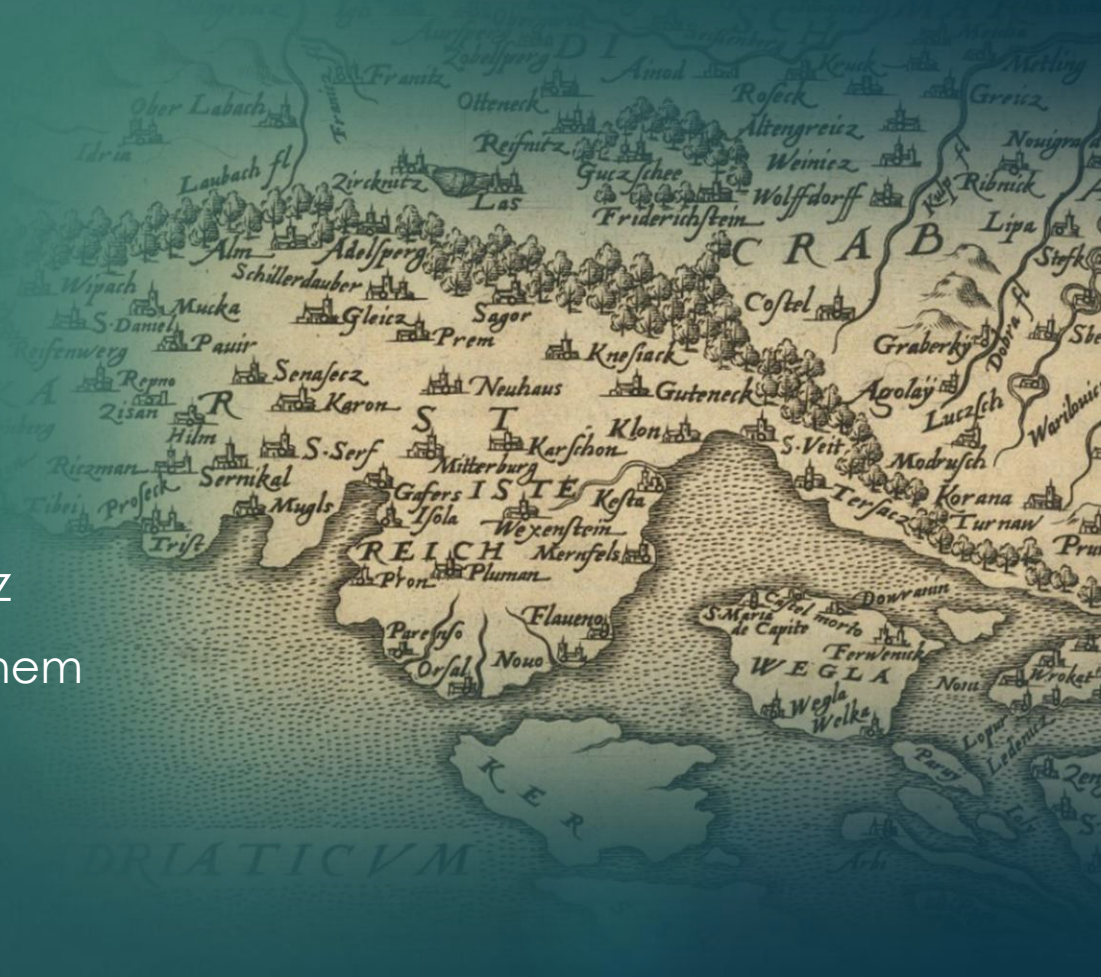

- Március: Indulás Rómából
- Április 6.: Velencében
  - Beszéd a szenátus előtt
  - Engedélyt kért, hogy jelentései Velencén át mehessenek
  - A doge buzdította, hogy teremtsen békét
- Április első felében több, Velencéből és Chioggiából írt levél
  - Magyarországra utazása problémás
  - Csak két út
    - Germánián át, ahol az átkelőket őrizték, s Ferdinánd engedélye kell
    - Ho.-on át: még kevésbé biztonságos a törökök és martalócok miatt, s külön probléma az ottani főurak pártállása

A nuncius terve

- Kíséretéből Francesco di Ioannet küldte Ferdinándhoz menlevélért
- Kérte Rómát, küldjön levelet
  - Korbáviai Jánoshoz
  - Zrínyi Miklóshoz
  - Frangepán Bernáthoz
  - hogy Ho.-on és Szlavónián keresztül Mo.-ra juthasson
- Kért ajánlólevelet Habsburg Máriához és Bornemissza Jánoshoz
- Kért egy fustát vagy galerát, amellyel eljuthat Zenggbe
- Egy menlevelet Ferdinándhoz
  - csak Csehország a cél, Mo. nem
- Április 14: hajót kér Zenggbe vagy Vegliába (Krk szigetére)
  - ott várja be a fejleményeket

Fedésben a műveleti területre

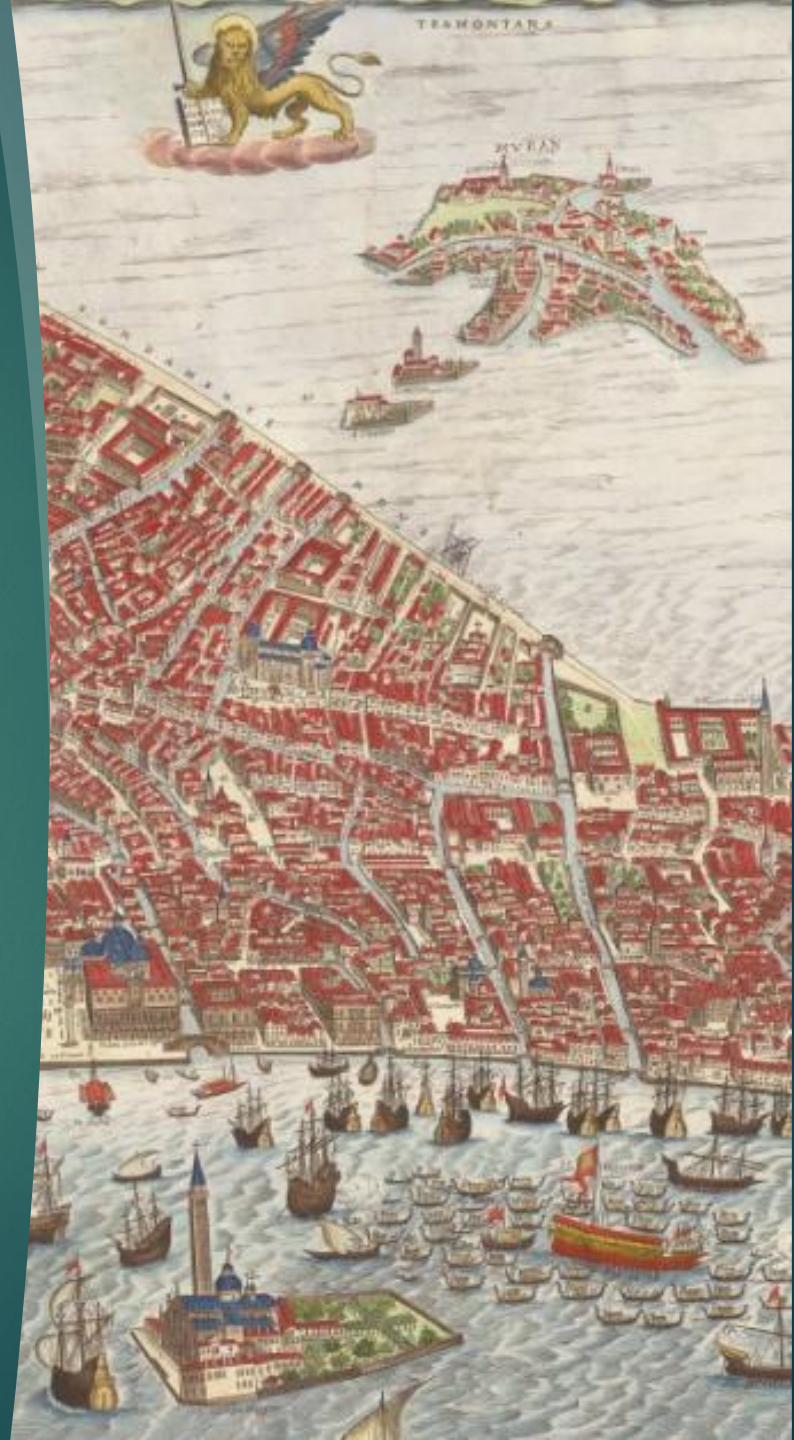

- Ferdinánd végül elutasította Burgio kérését
- A fr. királynak a Jánoshoz küldött követe, Antonio Rincon társaságában egy velencei hajón máj. 9-én Zengg felé
- Mit gondolt Ferdinánd?
  - Burgio Budán = János pápai elismerése
  - VII. Kelemen Szapolyait is bevonhatná a Habsburg-ellenes szövetségbe

  → fegyvereseket küldött, hogy elfogja őket
  - Rincon június 25-én a Szapolyai kezében lévő Budán
  - Burgio valahol útközben visszafordulhatott

Velencéből Bornemiszának
Július 19.

- Nem hálátlan, s nem feledkezik meg arról a sok jóról, amit tőle kapott
- Bár úgy tűnhet, hogy mióta elhagyta Mo.-ot, nem írt neki, valójában amikor csak lehetősége nyílt rá, küldött levelet, pl.:
  - A zenggi püspök (Jozefics Ferenc)
  - Batthyány Ferenc egyik „litteratus" szolgájával (Kammajai)
  - a Burgio szerint éppen Budán tartózkodó Joannes Verzelius
  - Amikor Bornemisza halálhíréről hallott, Nádasdynál érdeklődött levele útján
- DE nemcsak Germánián keresztül voltak lezárva az utak, hanem Itálián át is alig lehetett biztonságban utazni

- Rómában mindent megtett, hogy béke legyen a fejedelmek között, s feltárta „e szerencsétlen ország nyomorúságát”
- A pápa „a legnagyobb jóindulattal hallgatta meg”
  - DE nem látja, hogyan lehetne a keresztény fejedelmeket kibékíteni
- Sacco di Roma
  - Rómát teljesen kifosztották, rengeteg embert megöltek vagy váltságdíjért elfogtak
  - A pápa a bíborosokkal együtt fogságba került

ROMA CAPTA · Aº 1527
BORBON

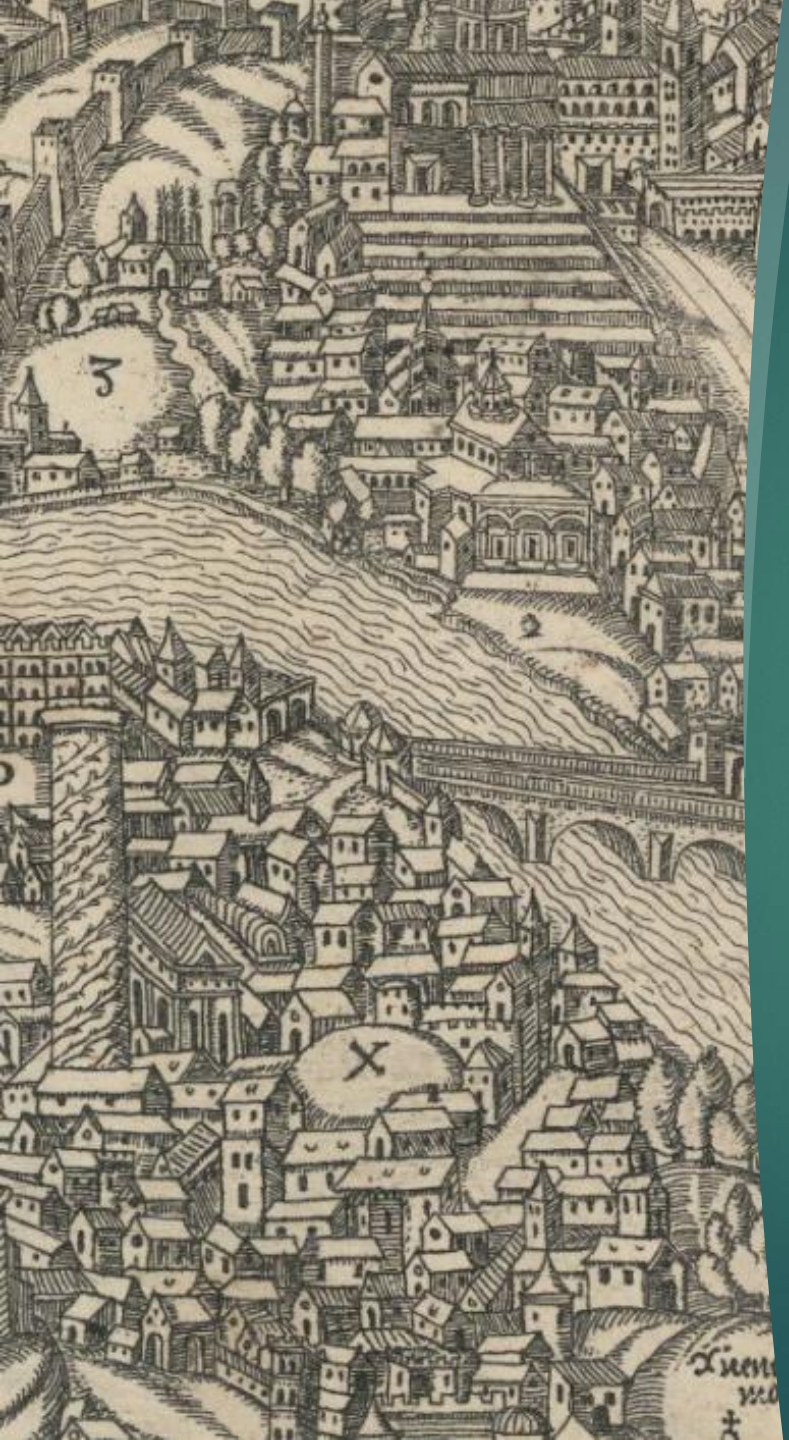
Burgio saját küldetéséről

- Azért küldték, hogy kibékítse Ferdinándot és Szapolyait, nehogy a törökhöz forduljon valaki
- Ezt Burgio szívesen vállalta
- Nagy költségek árán Velencébe jutott, s végül, megszerezte Ferdinánd menleveleit is (?)
- DE kénytelen volt maradni
  - Ennek oka egy báró, aki nem tette meg a szükséges dolgokat
    - Korbáviai János, Zrínyi Miklós vagy Frangepán Bernát?

- Közel négy esztendőt töltött Ma.-on
  - DE ottléte során semmiféle jutalmat nem kapott
  - Távozásakor sem kapott néhány hálás szót búcsúzásként
- Ennek ellenére vállalta a küldetést
- Minden vagyonát Rómában hagyta, s mindet elveszítette
  - Még a bankároknál elhelyezett összeget is
- DE nem tört meg, OK: Bornemisza sokat emlegetett története
  - Vagyonától megfosztották, viszont a börtönben azt a hírt kapta, hogy legalább a pajzsa (scutum) megmenekült
- Ha Germánián át lehet utazni, menleveleket szerezni, + Bornemisza támogatja, Mo.-ra jön, csak üzenjen ő vagy Nádasdy
- Nagy aggodalommal hallotta Pozsony elfoglalását, reméli, Bornemisza jól van

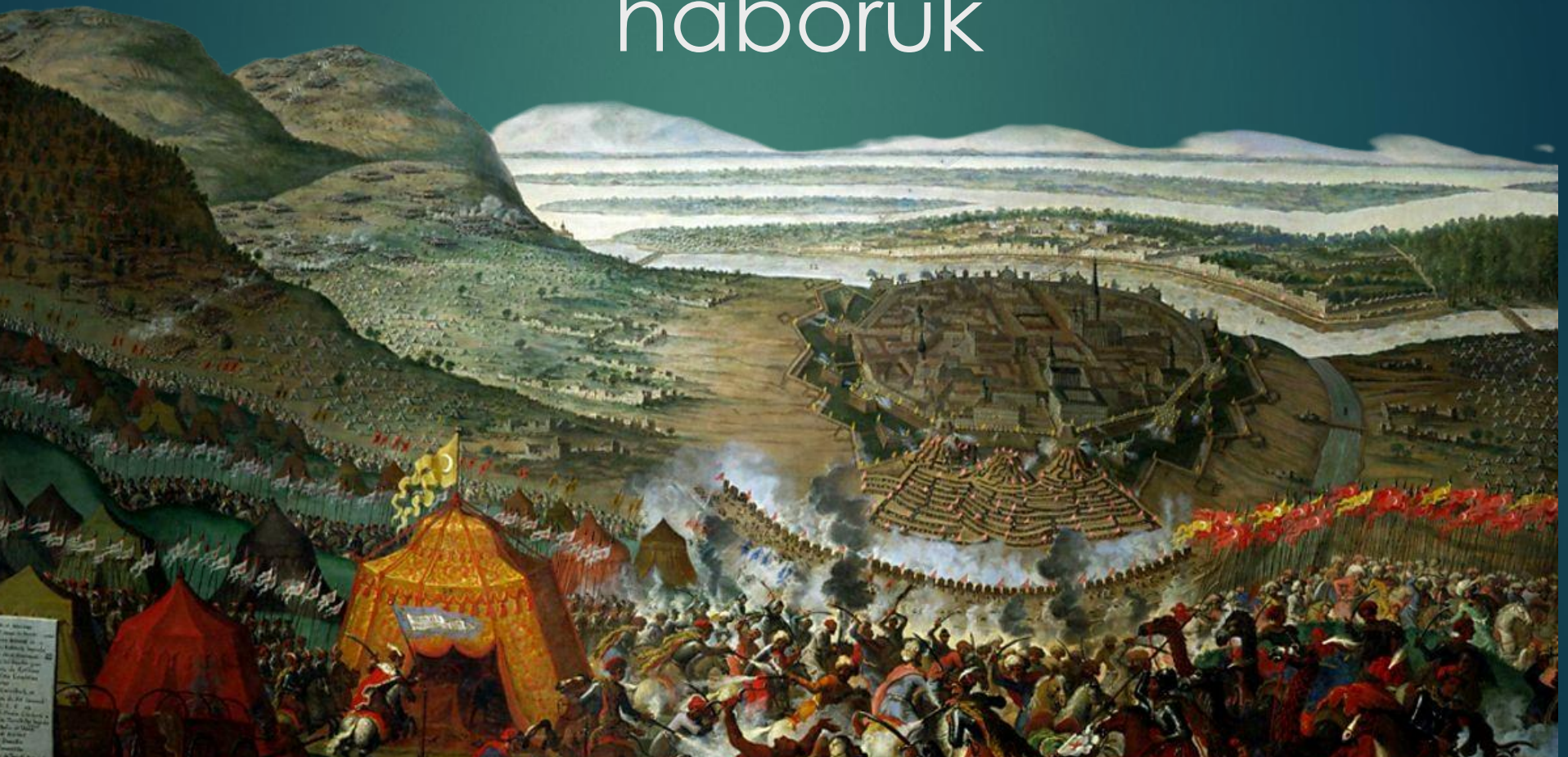

Burgio Mohács után

- 1527 sem érdektelen történet
- Nunciatúrája során valóban Bornemisza volt az egyik legfontosabb hírforrás
- Pozsony után is élő és állandó kapcsolat
- Budáról hazatérve is foglalkozott a magyar ügyekkel
- 1527-es küldetése logikus folytatása a budai éveknek
- Fő célja a Ferdinánd és János közti béke megteremtése
- Ferdinánd miatt meghiúsul a terve

Pimpinella és az oszmán háborúk

I. Ferdinánd mellett

- Római nemes, elismert szónok és tanár
- Rossano érseke
- 1529. június 14-én delegálták I. Ferdinánd mellé
  - Már június 5-én írt V. Károlynak, hogy a törökök elleni védekezés érdekében Ferdinánd mellé rendelik
- Feladata elsősorban
  - Információszerzés
  - Az oszmánok elleni védekezés szervezése
- Munkamegosztás
  - Pimpinella: I. Ferdinánd területei
  - Lorenzo Campeggio bíboros legátus: a császárság területe
  - Girolamo Aleandro: a speyeri birodalmi gyűlésre(1531)

Az oszmánellenes harc támogatása

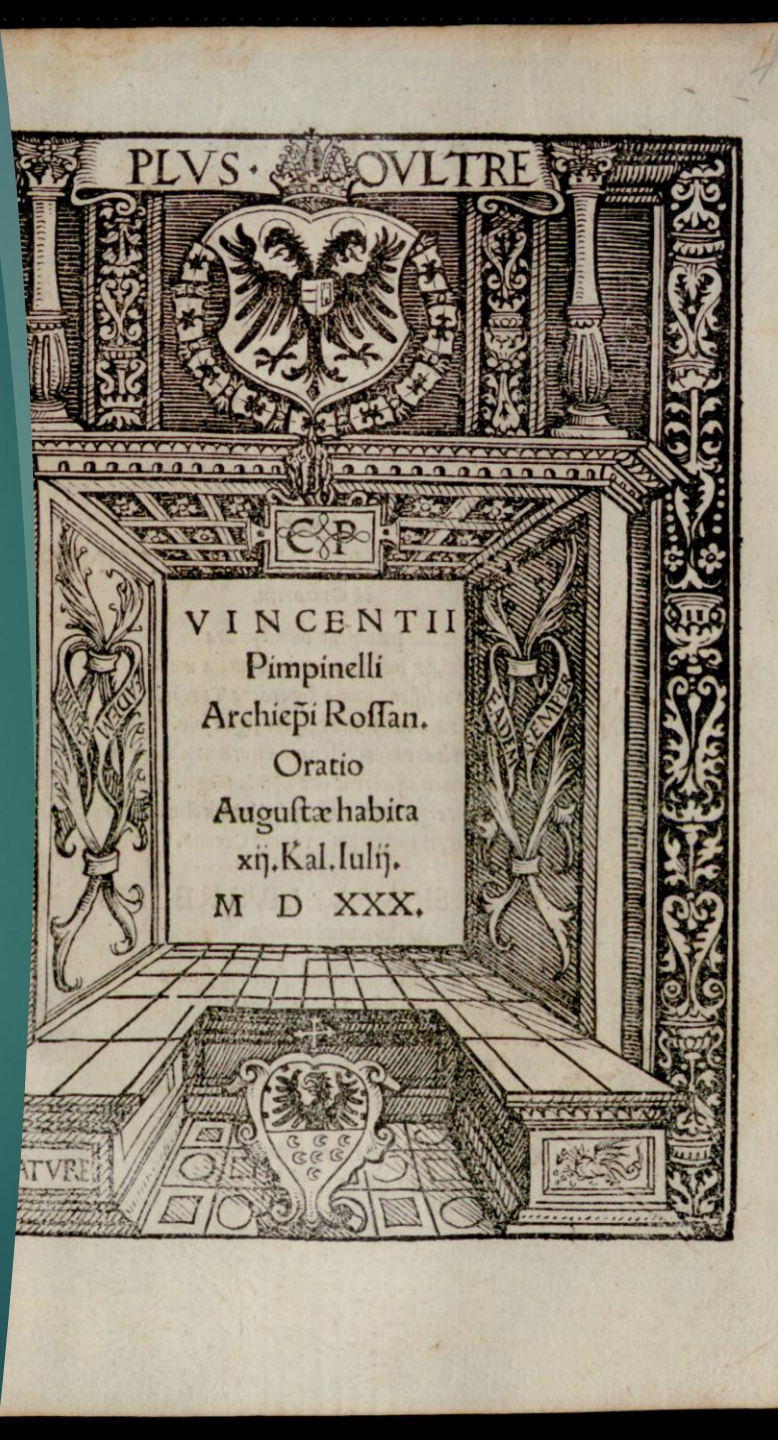
- Pénzsegély, egyházi vagyon megadóztatása vagy akár eladása
- Szónoklat az 1530-as birodalmi gyűlésen
- I. Ferdinánd kérése
- a „helyileg illetékes” Campeggio saját testvérét akarta
  - Pimpinella csak a törökkel foglalkozik, a lutheránus veszéllyel nem
- Június 20-án a nyitó misén

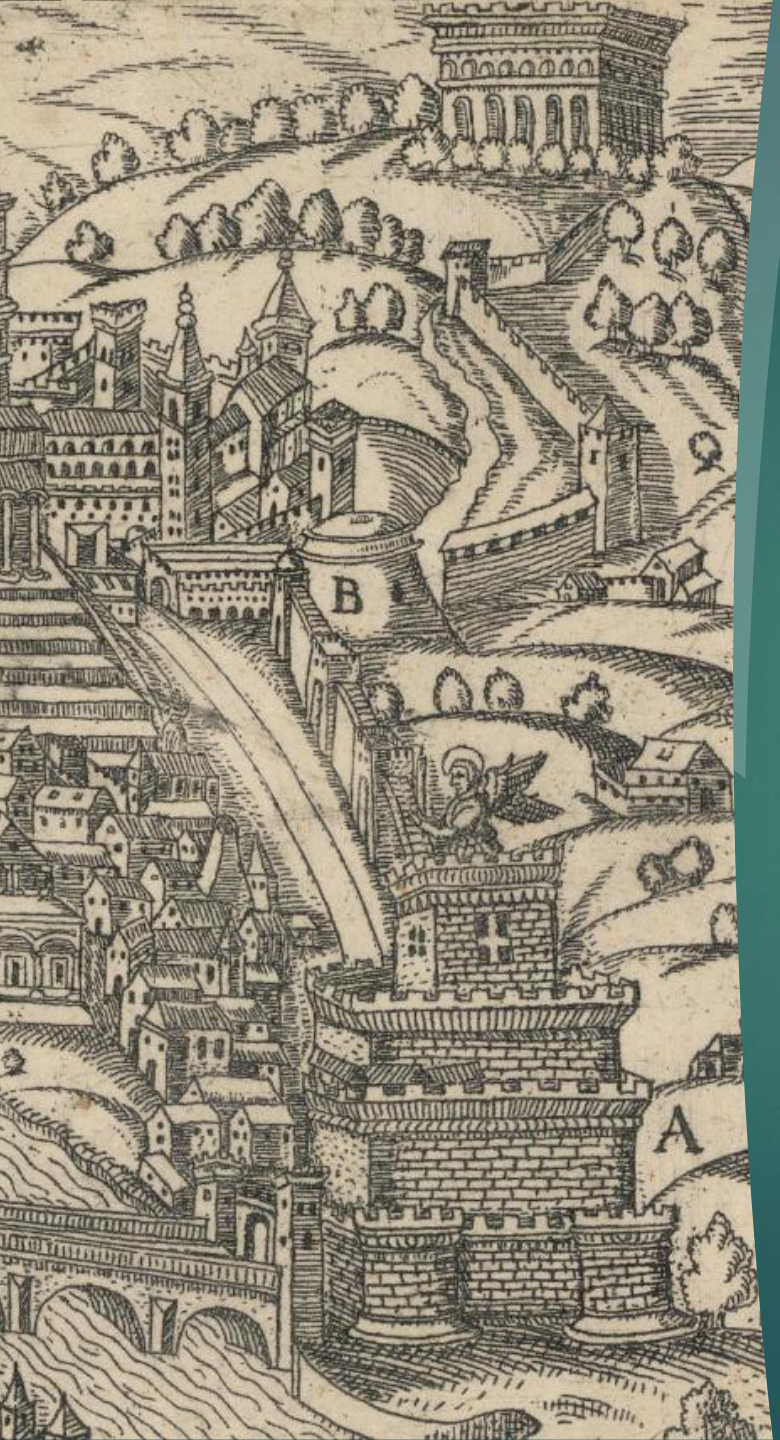

- A hitetlenek kegyetlenkedései ↔ A németek közömbössége
- „És ti, németek, akik minderről tudtok, még haboztok, még alszotok, mint a bolondok csak tátjátok itt a szátokat?”
- Példakép: az ókori rómaiak
- Ha a hitviták elülnek, minden keresztény udvar segít
- Ha mégsem, egyedül is lehet folytatni a harcot
  - A létszám nem lényeges, a törökök tömege ne ijesszen, Isten hatalma nagyobb
- Eltérő centralizáltságú struktúrák
  - A törökök egyetlen vezetőnek engedelmeskednek, míg a németek között sokan vannak, akik senkinek sem
- Ha Szent Péter kulcsa nem tudja kinyitni a fejedelmek megátalkodott, márványkemény szívét, akkor Szent Pál pallosa fog reájuk lesújtani

„Vár benneteket a szegény és elpusztított Magyarország, melynek nem kell megtagadnotok a segélyt. Ugyanis már sok éven át saját költségén a töröknek ellenállván s erejével az egész keresztény világot védelmezvén, nem kell-e azt, miután az ellenségtől egészen kimeríttetett és irtózatosan elnyomatott, mindenkinek segíteni? Annál is inkább, mert attól nemcsak a ti, hanem mindnyájunk közös békéje, üdve és fönntartása függ.”

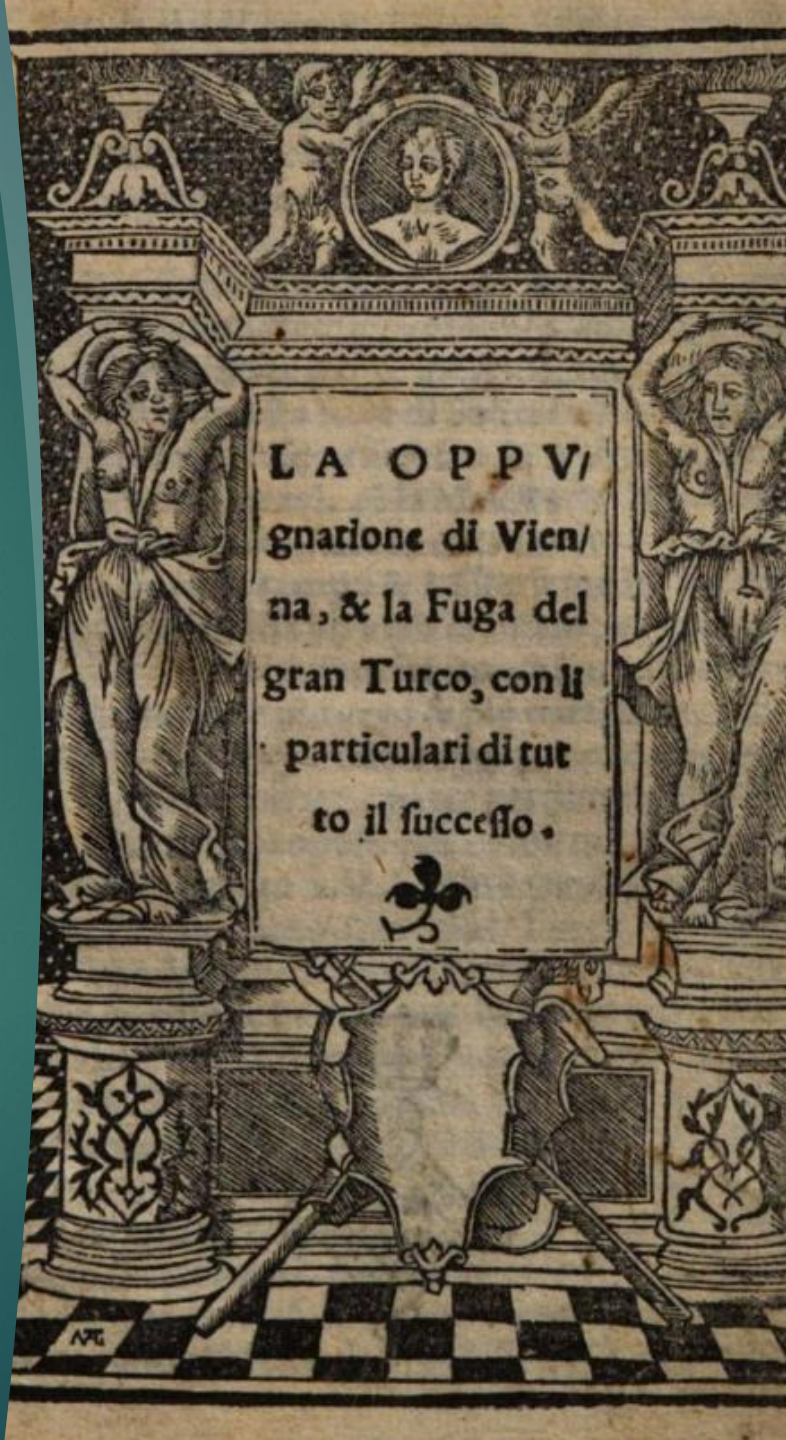

Róma tájékoztatása

- Csak Jacopo Salviati pápai titkár két utasítása
- 1530. május 23-án
  - A pápa a magyarországi helyzet részletes bemutatását várja el
    - Milyen fontos helyek vannak török kézen, s melyek Ferdinánd királyén?
    - Mi történt azóta, hogy Szulejmán 1529-ben visszavonult Bécs alól?
    - Mekkora Ferdinánd és az oszmánok befolyási övezete?
    - Összefoglalni a reményeket és a félelmeket
    - CÉL: Róma megérthesse az egyes hírek jelentőségét
- DE Pimpinella utóbbi levelei olyannyira szárazak, hogy szinte szégyellte azokat a pápával megosztani
- **A nuncius legkellemesebb kötelessége, hogy olyan pontos képet fessen a dolgokról, mintha Salviati maga lett volna jelen és hallotta vagy látta volna a történteket**

- Levél a pápának
  - 1529. november 16.
- Bécs sikeres megvédése
  - A bűneik miatt jutottak a végső veszedelem közelébe, DE az isteni kegyelem nem akarta teljesen elhagyni õket
- Ferdinánd dicsérete, a kapitányai, a hadmozdulatok ismertetése
  - Fogságba esett törökök vallomása
- Az oszmán had állapotáról, szervezettségéről, kegyetlenségeiről
- Az ostrom után Morvaországból visszament Bécsbe, hogy több forrásból is tudakozódhasson

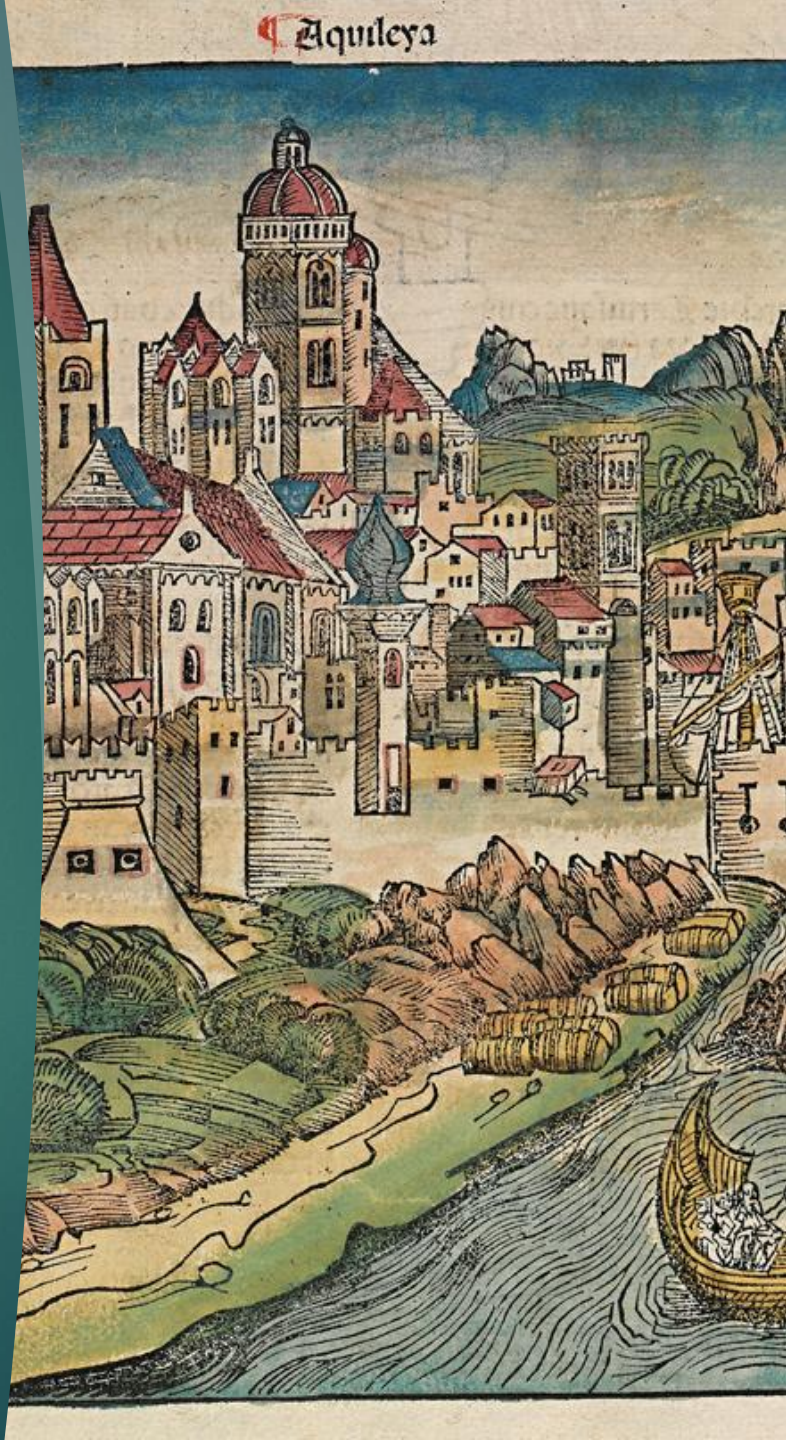
La oppugnatione di Vienna, & la Fuga del gran Turco, con li particulari di tutto il successo. h.n., é.n.

A Kúriát kérte, hogy készüljön fel az esetleges támadásra

- DE: Salviati válasza
  - Az Egyházi Állam szegény
  - Itáliának maga számára kell pénzt gyűjtenie
  - A pénzhiány egyik oka: a készülő zsinat miatt nem lehet bíborosokat kreálni

- A pápai kúriában dolgozó Giovan Battista Sangától 2 ismeretlen levél
  - Egy keresztes hadjárat aquileiai kihirdetésének megakadályozásáról
  - Sanga tartott tőle, hogy ezt az oszmánok nem lokális ügyként, hanem a keresztény országok provokációként értelmeznék
- Sanudo: a mantovai herceg követe látta Pimpinella 1531. dec. 14-i leveleit
  - Tárgyalások Szapolyai követével, de kicsi a remény a megegyezésre
  - Magyarország határára nagyszámú török vonult fel

Helyes helyzetfelismerés – illuzórikus tervezés

Ferdinánd római ágensének, Andrea dal Burgónak 1530. októberében

- Ferdinánd nem akar engedni
- Szapolyai meg van koronázva, a magyarok támogatják, és „a töröknek hívott ördög” befolyása alatt áll

- Egyik fél részéről sem várható önkéntes megegyezés
  - A pápa szólítsa fel őket a megegyezésre, sőt akár átkozza ki őket, ha ezt elutasítják
- Egy keresztes hadjárat indítása
  - Ferdinánd hamarosan csődbe jut, mert a szegény fejedelem valóban szegény, és mindenét ebbe a vállalkozásba fekteti, és végül minden nélkül marad: jövedelem nélkül, bevétel nélkül és az ország nélkül is
  - Magyarországot talán meg tudná hódítani, de nem tudná a törököktől megvédeni

Király nélküli országgyűlések

- Kenese: a pápa Pimpinellát küldte
  - 2 levél a pápától, Ferdinánd választ
  - Megbízólevél Szapolyainak is?
- 1531 végén Innsbruckból Bécsbe, majd Óvárra
- DE csak kevesen -> Nem megy el
  - Félelem a vértanúságtól
- Bár Ferdinánd oldalán állva, de közvetítő szerepkörben kívánt fellépni
- Berenhidára is meghívták
  - DE: panaszok a semlegessége miatt
  - Antonio de Hispello választott jesi püspököt küldte a pápa

Ars militaria

Pénz a seregre

- Régi, bejáratott módszer
- A katonaság finanszírozására
- Módjai
  - Rómából érkező pénzek
  - A helyi papság megadóztatásának engedélyezése (1537)
  - (A servitiumok és annaták elengedése)
  - (Búcsúk)
- Problémák: sikkasztás, késések
- Többszöri ígéretek, de…
  - sokszor nincs elég pénz
  - visszatartják egy esetleges itáliai oszmán hdj. miatt (pl. 1532)
- Kérdéses a megérkezésük, felhasználásuk

Mohács - 1526

- Csapatok a délvidéki várakban
- Kb. 4000 zsoldos a főssereggel
  - Morvák és lenyelek
  - Magyarok
- Ágyúk javíttatása

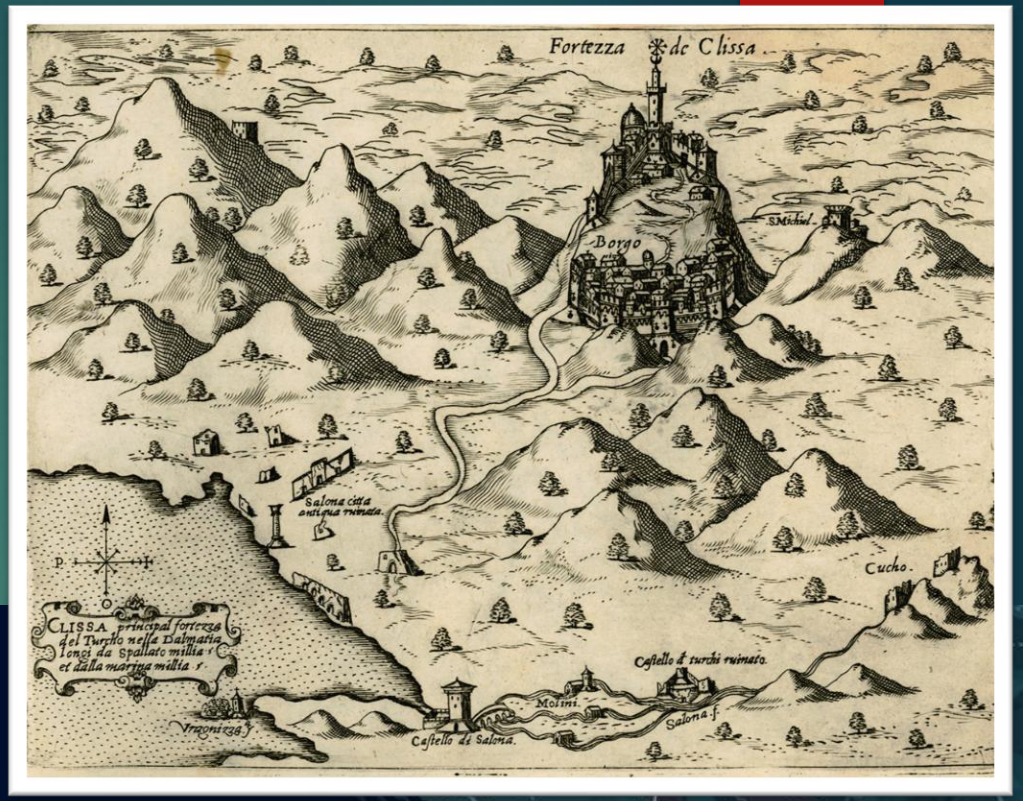
1532

- Ippolito de' Medici pápai legátus
- Komoly segély 10 000 magyar (?) huszár (?) fogdására
- A harcokban is részt vesz?

Klissza

- 1536: a pápa emberei élelmiszereket és puskaport küldtek
- Mikor a pápa értesült az ostromról, pénzt és ágyút küldött
- 1537: Ötszáz (?) gyalogosból álló pápai csapat csatlakozott Ferdinánd hadához, de súlyos vereséget szenvedtek

1542 Felvonulás

- 3-4000 itáliai zsoldos
- Parancsnokok: Alessandro Vitelli
- Giovanni Medici (a későbbi IV. Pius)
- Trient → Bécs → Komáromban csatlakoznak a keresztény sereghez

Pest ostroma

- A pápai sereg mint előhad
- Óriási veszteségek
- Elismert haditettek

IV. Piusz
Giovanni Angelo Medici

	Kollányi ismeri	Általam megtalált
1 avviso Bécs, 1542. jan. 9.	x	x
Komár, 1542. július 29. Medici levele Farnese bíboroshoz		x
Komár, 1542. augusztus 4. Medici levele Farnese bíboroshoz		x
1542. szeptember 27. Medici levele Farnese bíboroshoz	x	x
1542. október 5. Medici levele Farnese bíboroshoz	x	x
1542. október 16. Medici levele Farnese bíboroshoz	x	x
1542. október 19. Medici levele Farnese bíboroshoz	x	x
Bécs, 1542. november 2. Medici levele Farnese bíboroshoz		x
Bécs, 1542. november 4. Medici levele Farnese bíboroshoz		x
Bécs, 1542. november 7. Medici levele Farnese bíboroshoz		x

+ raguzai levelek és avvisók

Előzetes hírek

- 1542. jan. 9.
  - A török 60 000 embert telepít le Buda körül
  - 60 000 katonát tart Buda védelmében
  - A magyarok, csehek, németek sokat beszélnek, de keveset cselekednek

Hírek Raguzából

- 1542. máj. 13.
  - Mo.-on megszámlálhatatlan számú keresztény katona tartózkodik a törökök ellen
- 1542. júl. 24.
  - A Belgrádból érkező kereskedőktől úgy tudják, hogy a keresztények Mo.-on igen nagy erőkkel rendelkeznek
- 1542. szept. 16.
  - A keresztények elfoglalták Pestet, a szultán Mo.-ra indul
- 1542. szept. 26.
  - Mégsem jön a szultán a fia miatt

Miről szólnak az ismeretlen levelek?

Komár, 1542. július 29.

- a sereg Esztergomba megy, ott kellően tud védekezni akkor is, ha szultán személyesen jönne
- Buda és Pest megerősítve, komoly helyőrséggel
- a magyarok lázadása nem olyan jellegű, mint hitték a Rómából való induláskor
- Fráter György (Zorzo barát) és Izabella jó viszonyban Ferdinánddal („pedig Rómából való elindulásomkor még azt gondolták, hogy a török kezében és hatalmában vannak”)

„kötelességem megvédeni az olasz név becsületét”

Perényi Péter

- Rómába azt írták, hogy egy csapat olasz felgyújtotta Egert, hogy könnyebben fosztogathassanak
- Ez azonban egy olyan ember műve, aki a vár urává akart válni, és azért gyújtatott tüzet, hogy a népet az olaszok ellen uszítsa, azzal a látszattal, mintha az olaszok okozták volna a tüzet
- Mintegy negyven ember halt meg, és az elkövető lett a vár ura

1542. aug. 4. Komárom

- 4000 olasz katona
- Egyesül a főserreggel
- Megelégednénk azzal, ha maga a török személyesen jönne, és ütközetre kerülne sor, hogy egyetlen alkalommal eldőljön a dolog; mert úgy gondoljuk, hogy ha ezzel a sereggel hamar közelharcba bocsátkozunk, győzelmet lehet aratni.
- Kitört a pestis, ha tovább terjedne, több kárt okozna, mint a török

Bécs
1542. nov. 2.

- Az olasz katonák Bécsújhelyen
- Szolgái betegek vagy halottak
- A király pénzhiánnyal küzd
- Kevés olasz katona akar maradni

Bécs, 1542. nov. 7.

- A seregek feloszlottak
- A király nagyon elégedett az olaszokkal
  - Kifizette a zsoldot
  - Ajándékot adott
- Sforza Pallavicinit a király kiválasztotta, hogy az olasz gyalogosok egy részét szolgálatban tartsa
- Ferdinánd Pozsonyba az országgyűlésre
  - DE a magyarok nem gyűltek össze, a Perényi Péter elfogása okozta zavarok

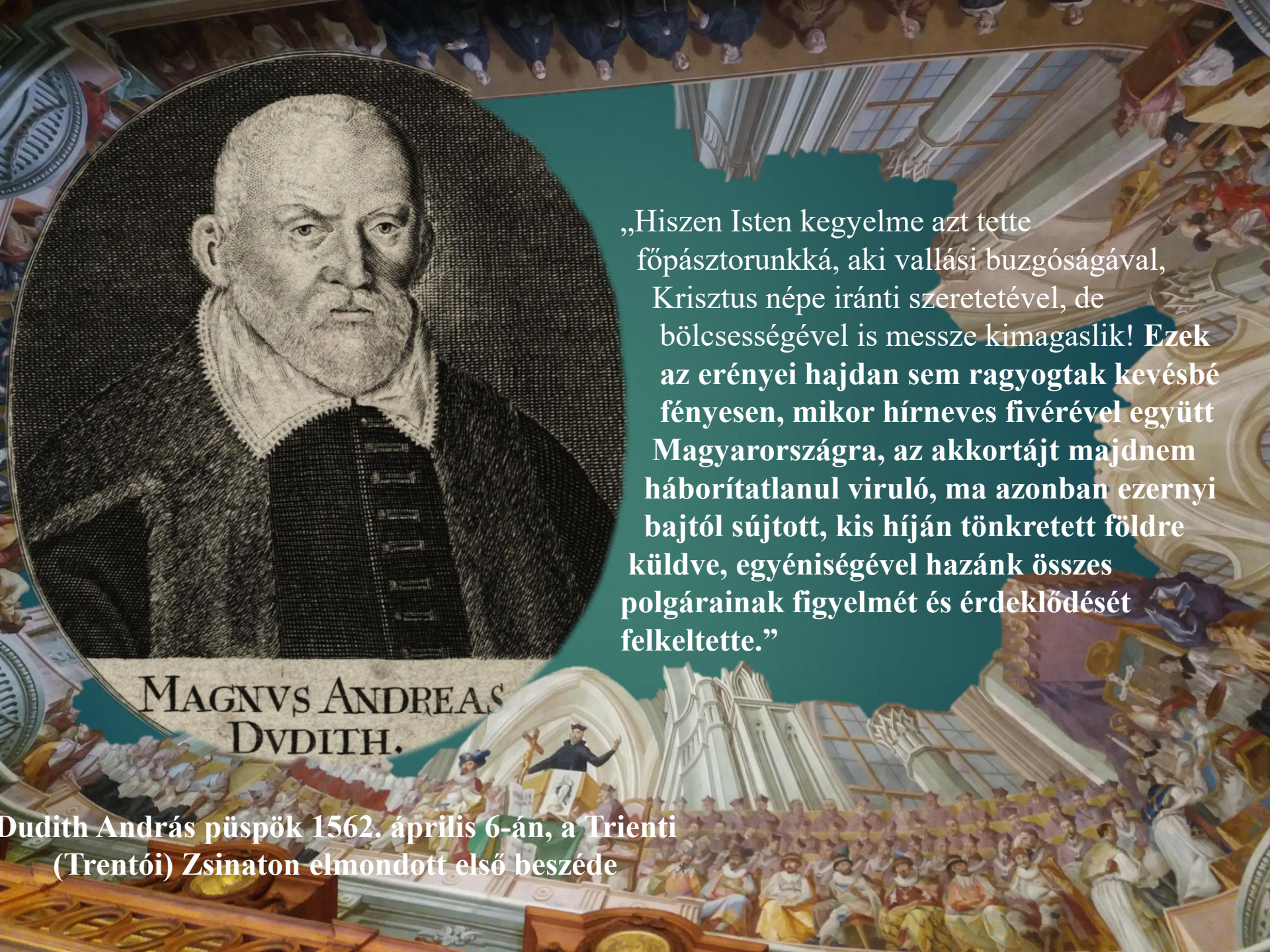

„Igen nagy dicséretet nyerének Vitellius és Mediginus, az vitézlő nép egyértéséből, kiket Ferdinánd is jószágos cselekedetekért zsoldjoknak épen megfizetése felett bőséges ajándékokkal feltisztele s elbocsáta.”

Nem magasztalhatjuk eléggé Szentséged atyai buzgóságát azért, hogy hadaival minket megsegített, a kereszténység közös ellensége ellen viselt hadjáratban támogatott; bölcsességét is, mellyel hadainak biztosát és parancsnokát Giovanni Medici protonotárius és Alessandro Vitelli személyében kiválasztotta, […] vitézségük és bölcsességük bizonyítékaival mindenütt dicsőséget arattak.

„Hiszen Isten kegyelme azt tette főpásztorunkká, aki vallási buzgóságával, Krisztus népe iránti szeretetével, de bölcsességével is messze kimagaslik! **Ezek az erényei hajdan sem ragyogtak kevésbé fényesen, mikor hírneves fivérével együtt Magyarországra, az akkortájt majdnem háborítatlanul viruló, ma azonban ezernyi bajtól sújtott, kis híján tönkretett földre küldve, egyéniségével hazánk összes polgárainak figyelmét és érdeklődését felkeltette.”**

Dudith András püspök 1562. április 6-án, a Trienti (Trentói) Zsinaton elmondott első beszéde

1543

- Júliusban 4000 gyalogos Itáliából Ausztriába
  - Cél: Bécs védelme
- Parancsnok: Medici és Savelli
- Aug. 14: Linz → Bécs → Pozsony
- Közben elesik: Siklós, Pécs, Esztergom, Fehérvár
- Pozsonynál 40 000 fős sereg
- DE: feloszlik

Marciare verso
Constantinopoli!

A Szent Liga

Egyházi ügyek

Koronabíboros

Uralkodói előterjesztésre

- Bakóc halála után (1521)
  - Tomori Pál
  - Szalkai László
- I. Ferdinánd
  - „Magyarországot megilleti egy bíboros”
  - Várday Pál
    - Levelei Rómába
    - Az érsek az ajánlást „kikoldulta, mintegy kierőszakolta”
    - Morone: „mivel tudvalevőleg nem is annyira a Magyar Királyság, mint az Apostoli Szék javára szükséges egy magyar kardinális kinevezése, hogy eltiporja a lutheránus szektát, amely kezdi felütni fejét e területeken…”

A kitartó király

- 1541
  - Részrehajlással vádolta meg a pápát Verallónál,
  - A kereszténységre oly sok szégyent hozó francia jelöltjeit kreálta bíborosokká
- 1542
  - Őt és a császárt egy kalap alá vették, és ugyanannyi bíborost kreáltak kettejük számára, mint egyedül a francia királynak
  - Személye elkülönítendő a császárétól, mint ahogy országaik is különböznek
- 1549
  - Santacroce nunciusnál még mindig Várday kreálását sürgeti
- 1549 októbere †

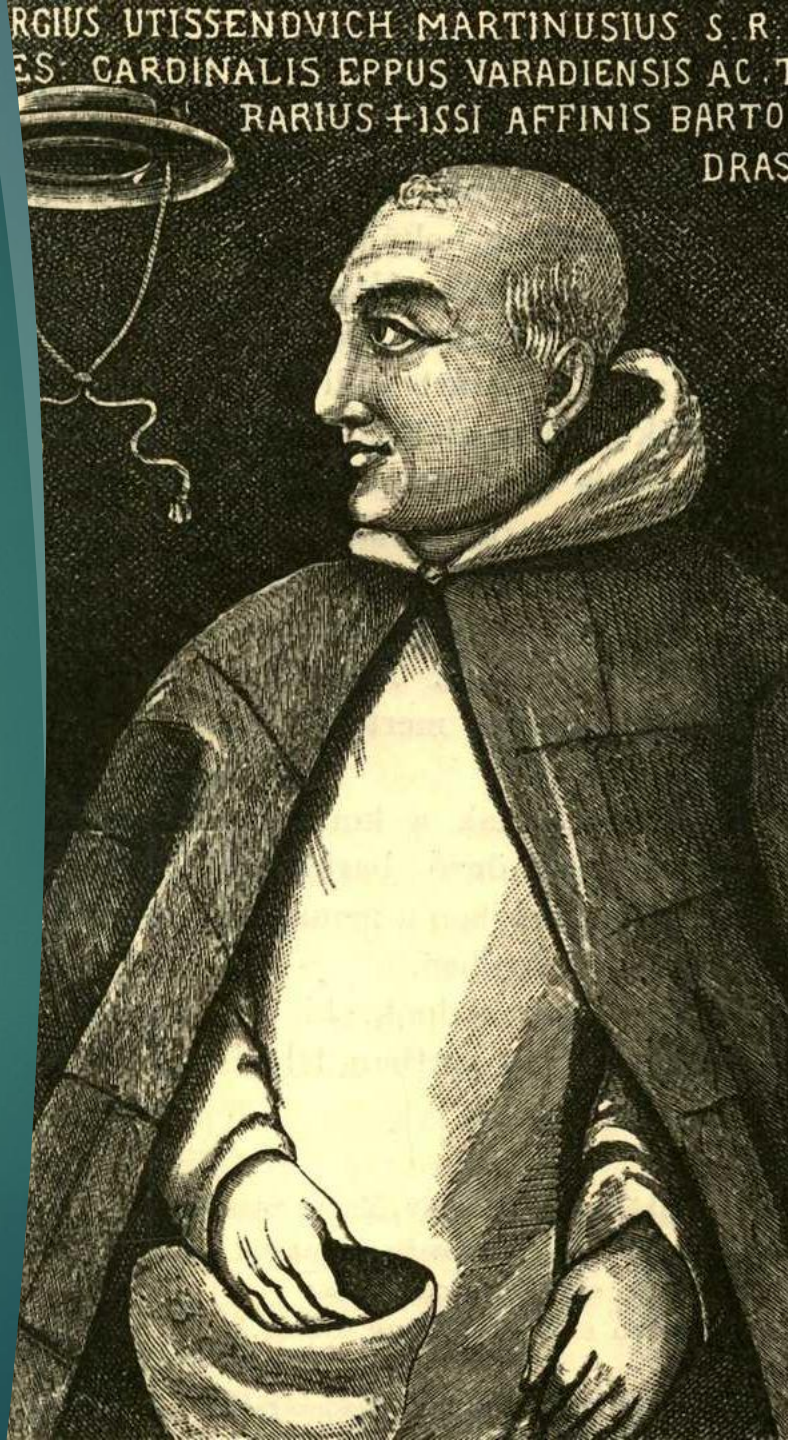

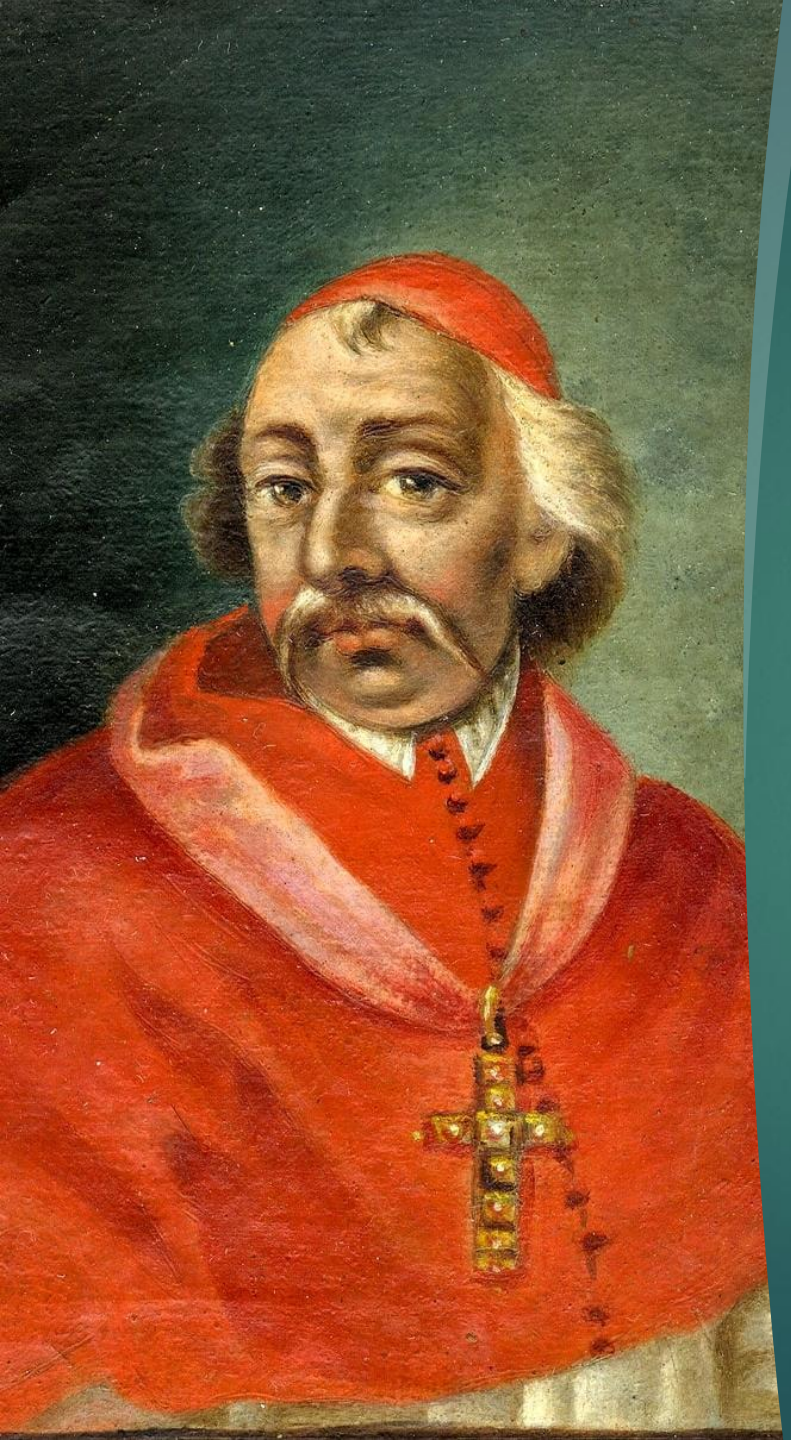

Az új (?) jelölt, Fráter György

- Antonio Mazza 1541-ben Ferdinánd a bíbor kalappal kecsegteti Frátert
  - „Az ígéretek, amit a római király a sokszor említett Barátnak tett (amint hallottam), a következők voltak: megtarthatja tisztét és rangját mindazzal együtt, amit birtokol, és kap még ehhez 15 ezer forintnyi jövedelmet, valamint azt, hogy a császár révén közbenjárnak érdekében a pápánál, hogy bíboros lehessen."
- Verancsics Antal 1548-as levelében: „magad sem hiszed, mily becsüléssel és magasztalással beszélnek rólad Rómában […]. Azt hiszem, a pápa kedvezését s akaratát, mely szerint Téged felmagasztalni kíván, nem kellene elhanyagolnod."
- 1549. május 25-én a pálos rendfőnök azt írta Rómából Fráter Györgynek, hogy Rómában a bíborosi méltóság várományosaként is szóba került a neve

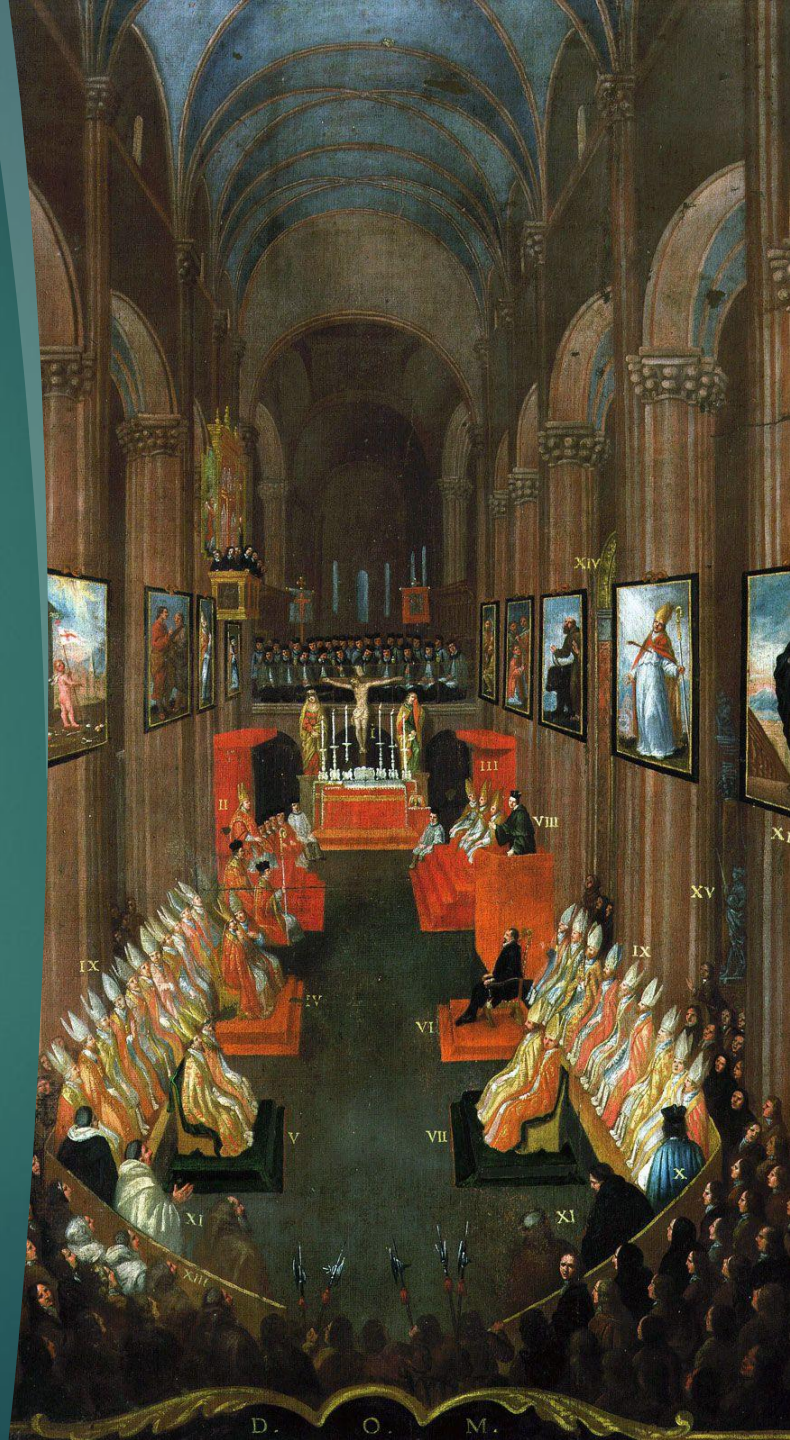
- 1549: Ferdinánd a nyírbátori tárgyalások során is ezzel kecsegtette
- 1551. július 20-án III. Gyula brévét küldött Fráternek
  - Ismeri állhatatosságát és hitét, vitézségét és jámborságát, folytassa munkáját, mert meglesz annak elismerése
  - Lasso levele május 24-én: felvetette a pápának, hogy ismerve Martinuzzi ambícióit, küldhetne egy brévét, melyben a bíborosi kalap kellő motivációt jelenthetne
  - Július 15: ismét egyeztetés, és Madruzzo bíborossal együtt fogalmazták meg a szöveget
  - Július 25: a pápa biztosan megadja a bíborosi kalapot

- A kir. Martinengo előtt is kéri
- A nuncius is egyetért
  - Jó katolikus
  - Az eretnekek és a lutheránusok üldözője
  - Mivel már elmúlt hetven éves, nem lehet terhes a pápa számára
- A velencei követ szerint Fráter e támogatásra külön kérte a nunciust
- A pápa aug. 28-án már magabiztosan írt a kreálásról
  - Augusztus 29. Lasso: az első alkalommal megteszi a pápa
  - A Habsburg-párti bíborosok segítsége garantált
    - Marcello Cervini, a későbbi II. Marcell pápa, Ferdinánd bíboros-protektora
  - Fráternek is vannak barátai és kapcsolatai Rómában
- Fráter lesz az első császárpárti bíboros III. Gyula pontifikátusa alatt
  - A Ferdinánd udvarában működő velencei követ szerint amikor értesült, hogy a kreálandó bíborosok listájának első helyén van, a jelenlévő magyar urak előtt kifejtette, hogy ő Erdélyben akar pápa lenni, és nem Rómában

- 1551. okt. 12-i konzisztórium
  - Kreálás
  - 4 nappal később a biretum elvitelét is elrendelte
    - Viselhette Fráter a szerzetesi habitus felett a bíbort
- A birétumot Felice Figliucci vitte Fráternek, aki hamar értesült a pápai kegyről
  - Konrad Wall: ágyúlövések
- Október 30-án a jófői táborból köszönőlevelet írt
  - a császárnak
  - Ferdinándnak
  - A pápának
- november 7: Martinengo jelentése
  - Martinuzzi – amellett, hogy beszámol neki a hadi helyzetről – levélben kérte arra, tartsa őt meg a pápa emlékezetében, valamint köszöni a felmagasztalása érdekében tett erőfeszítéseket a császárnak és Antoine Perrenot de Granvelle bíborosnak

Ünnepség Rómában

- Lasso október 28-i levele
  - Az újdonsült bíboros tiszteletére borral, kivilágítással és zenével egybekötött mulatságot szoktak rendezni
  - Mivel azonban ekkor Rómába nem tartózkodtak magyarok, ezt maga az ágens vállalta magára
  - Az ünnepelt házát feldíszítették, a kapuba borostyán- és mirtuszfűzéreket téve, s elhelyezve rajta a pápa, az uralkodó és a főpap címerét
  - Lasso nem volt tisztában Fráter címerével
    - Egy pecsétjéről vett mintát – így valószínűleg az egyszarvú és a holló került rá –, a színeket pedig találomra választották ki

Ellenkampány

- Lasso október 28-án
  - A franciák azt terjesztették az Örök Városban, hogy Fráter 10 000 katonával a törökök mellé állt, s adófizetés mellett János király fiának, János Zsigmondnak adná a Magyar Királyságot
  - Az ágens szerint a pápa kinevette e híreszteléseket, s mindemellett III. Gyula nagy kedvvel mutagatott egy portrét a Barátról, melynek eredete Lasso számára is kérdéses volt.

Fráter Loreto élén?

- Fráter a sikeres erdélyi hatalomátvétel után lemondana a kormányzóságáról. Fel is ajánlotta szolgálatait Rómának
- Óváry Lipót nápolyi kutatási során talált egy datálatlan utasítást a Fráterhez küldendő követ részére
  - III. Gyula pápa az Loreto és Recanati városok kormányzóságát, s a hozzá tartozó 40-50 000 dukátos jövedelmet helyezte kilátásba számára
  - 1550 végére datálta a kutatás
  - Csak ezt forrást ismerte csak a kutatás
- 1551. július 15-én Lasso Ferdinándnak
  - A római hírek szerint Fráter régóta munkálkodik azon III. Pál pápánál, hogy érsekké és a loretói Szűz Mária kegyhely protektorává tegye őt, mivel attól tart, hogy Erdélyt el kell hagynia

További eredmények és tanulságok

A nunciatúrai iratanyag kiadása

Régóta tartó forrásfeltárás, pl.:

- Acta Nuntiaturae Polonae
- Correspondance du nonce en France
- Nunziature di Venezia
- ***Nuntiaturberichte aus Deutschland***
  - 1902-től (Walter Friedensburg)
  - a római porosz történeti intézet, az osztrák történeti intézet, valamint a Görres-Gesellschaft vállalkozása
- További levelek
  - Parma, Budapest, Bécs, stb.
- A regeszták problémája
- Források a magyar vonatkozású fondokon kívül

Martinengo sírja

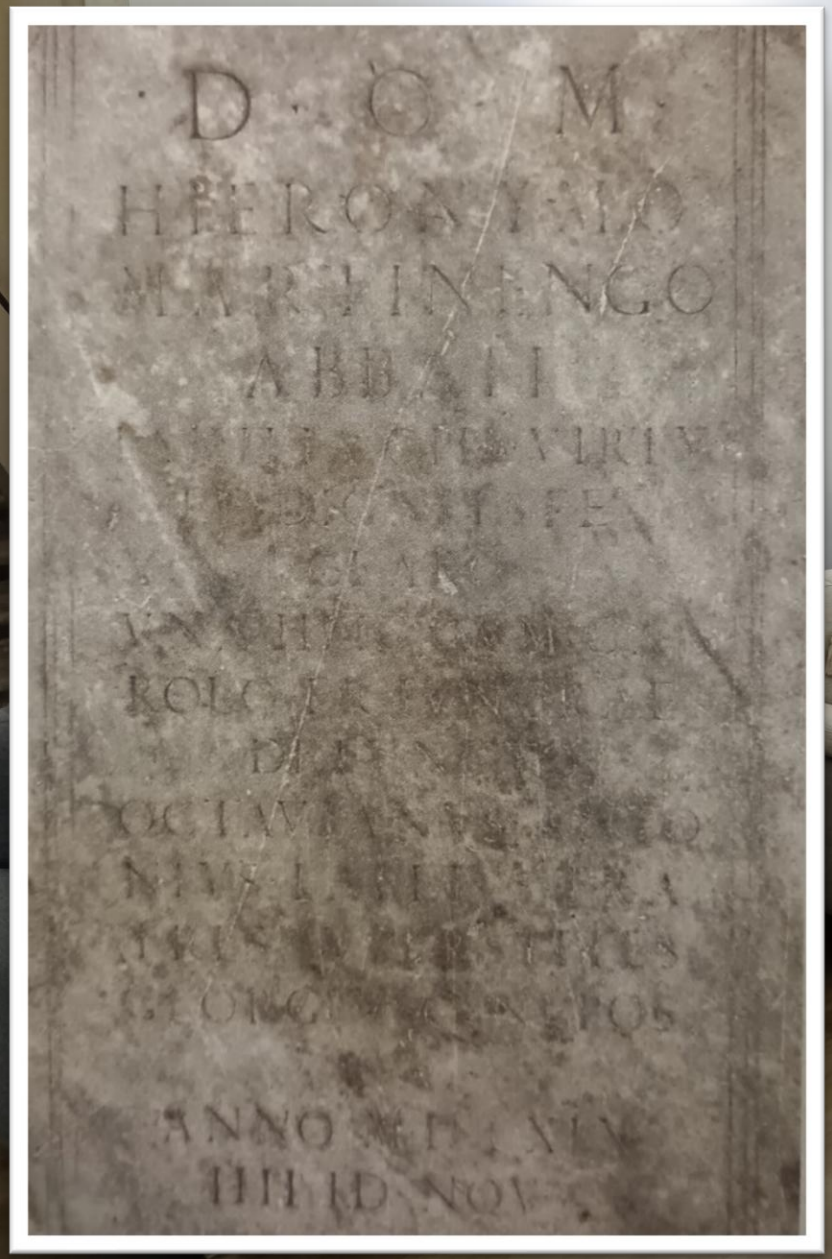

Andrea de Abbiatis metszete

16. század

- Sírja a Sant'Apollinare-templomban

D · O · M
ANNO M D XIV
IIII ID NOV

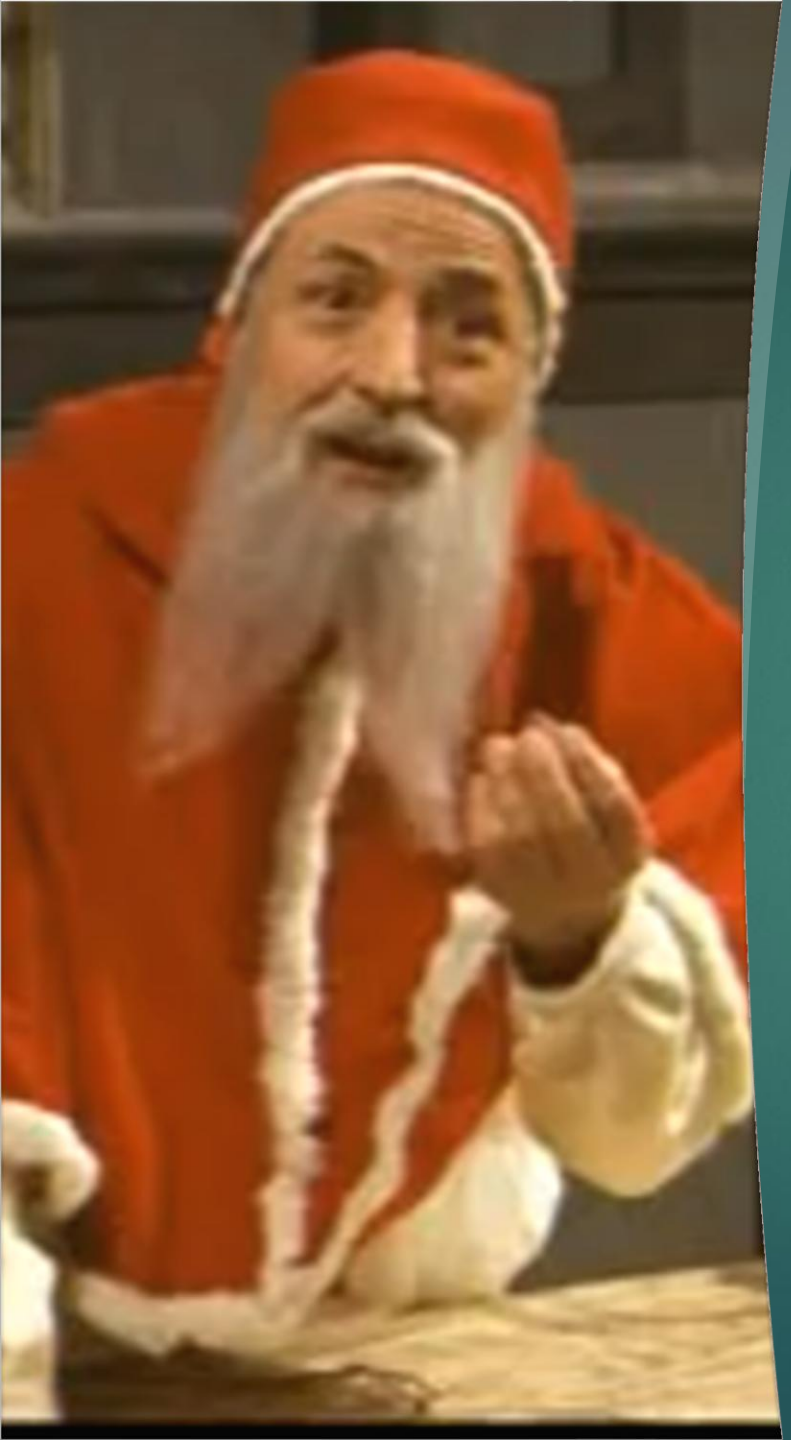
Archiv der Diözese Gurk Urkunden Ordinariatsarchiv ADG_Urk_0815

Archontológiai

- Bornemissza Pál
  - Veszprémi püspök kir.-i kinevezése
    - Fazekas I.: 1549 második felében vagy 1550 elején
    - 1549. július 10. és nov. 16. között (MNL OL, E 21, E 185)
- Juncker János
  - A veszprémi Mindenszentek-társaskáptalan prépostja
    - Préposti hivatalviselési idejének utolsó ismert dátumát 1539-ről 1540-re
    - ASPr, Carteggio Farnesiano e Borbonico Estero, b. 86.

NDE EPISCOPVS VESPRIMIENS.
T S.R.E. CARDINALIS REGNI VN

Amiről nem esett szó

- A nunciusok életrajza
- A jezsuiták megjelenése
- A Trienti Zsinat és Magyarország
- A Fráter György meggyilkolása kapcsán indított szentszéki vizsgálat
- Szász Móric magyarországi hadjárata
- Burgio emlékezete
- A kutatások historiográfiája
  - Óváry Lipót és Fraknói Vilmos

„Magyarország épségben maradását oltalmazni készek vagyunk”

- Az 1526 előtti eszközök
  - Diplomácia, pénzügyi támogatás
    - 1526: az egyedüli tényleges segítség
- Ligatervek
- A magyar belpolitika alakítása
  - A Magyar Királyság egységének helyreállítása
    - A polgárháború megszüntetése
    - Mediátori szerep

Ami változik

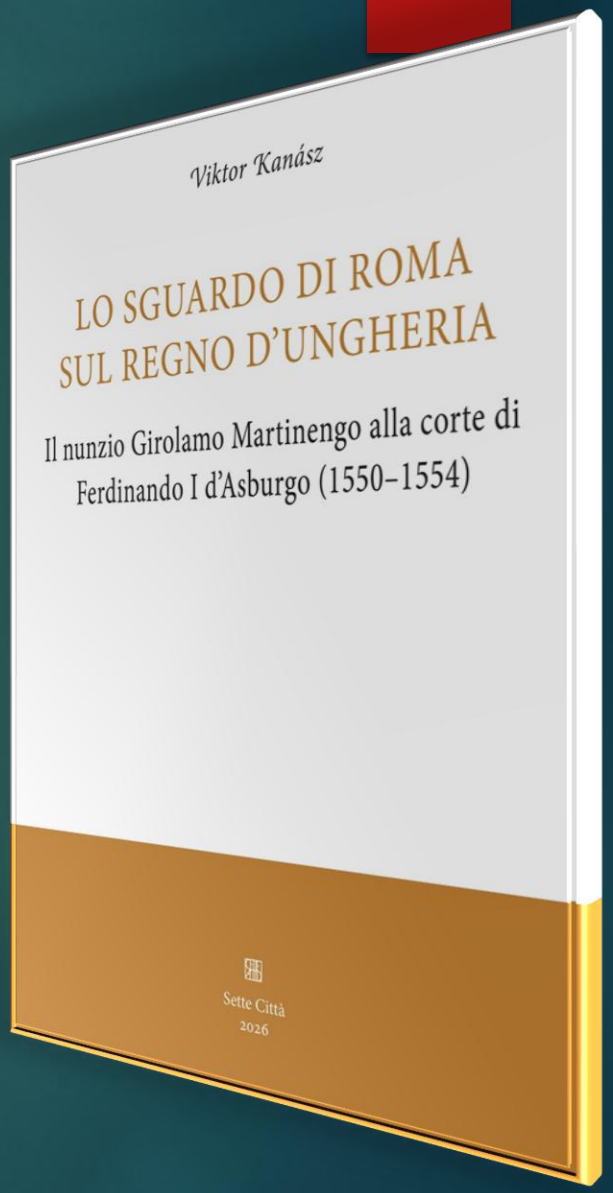
- A nunciusok kitüntetett szerepe
  - Az információs csatornák beszűkülése
  - Buda helyett Bécs
- Az egyházi ügyek háttérbe szorulása
  - Püspöki székek betöltése
    - Annaták fizetése
  - Magyar bíboros kreálása
  - A protestáns reformáció nincs fókuszban
- A hadi ügyek előtérbe kerülése
  - Pápai seregek Magyarországon
    - Közvetlenül az Egyházi Állam területéről
      - 1542, 1543
    - Gyors reagálás
    - Magas harcérték
    - Az Egyházi Állam hadszervezete

Magyarország mint hadszíntér

Eredmények

- Monográfiák
  - 1 megjelent
  - 2 megjelenés alatt
- Tanulmányok
  - 14 tanulmány/forrásközlés
    - 1 Q1-es angol és 2 olasz
  - 7 tanulmány/forrásközlés megjelenés alatt
  - 8 ismeretterjesztő cikk
- Előadások
  - 20 tudományos
  - 2 ismeretterjesztő

Válogatás

- Viktor Kanász: *Lo sguardo di Roma sull'Ungheria. Il nunzio Girolamo Martinengo alla corte di Ferdinando I d'Asburgo (1550–1554).* Viterbo, Sette Città, 2026. (Storia d'Ungheria – History of Hungary 4)
- Kanász Viktor: Pénz, paripa, fegyver. Pápai segítségnyújtás a Mohács utáni oszmánellenes küzdelmekben. Hadtörténelmi Közlemények, 139. (2026) 2. sz., 493–522.
- Kanász Viktor: Burgio nuncius első utódja: Vincenzo Pimpinella és a pápai diplomácia a Magyar Királyságban a mohácsi csata után. In: Nagy-L. István–Vizi László Tamás (szerk.): „Nem ünnepelni jöttünk, hanem a kegyelet adóját leróni…". Székesfehérvár, Civitas Regia 2038 Nonprofit Kft., 2026. 64–89.
- Kanász, Viktor: Catholic Reform in the Shadow of the Ottoman Wars: The Kingdom of Hungary and the Council of Trent. Religions Religions, 16(8), (2025) 1034.
- Kanász Viktor: Budáról Bécsbe, avagy a pápai nunciusok új szolgálati helyének következményei. East Central European Historical Studies, 3. (2025) 2. sz., pp. 129–146.
- Kanász Viktor: Veszprém és Róma a XVI. század közepén: A veszprémi püspökség és a szentszéki diplomácia az 1550-es évek első felében. Veszprémi Szemle 26. (2024) 1. 58–69.
- Kanász Viktor: Várday Pál esztergomi érsek levelei a parmai állami levéltárból (1537–1548). Lymbus (2024) 223–236.
- Kanász Viktor: Nápoly bűvkörében: Óváry Lipót és az itáliai magyar történetkutatás. In: Tusor Péter–Kanász Viktor (szerk.): Fraknói Emlékkönyv. Gondolat Kiadói Kör Kft–Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport, Budapest–Róma, 2024. 483–533.
- Kanász Viktor: Szász Móric 1552. évi magyarországi hadjárata és győri táborozása. Arrabona 61. (2023) 61–90.

Köszönöm a figyelmet!

